

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1920.

Första kammaren.

Nr 29.

Lördagen den 20 mars, e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 8 e. m.

Herr statsrådet *Svensson* avlämnade

1:o) Kungl. Maj:ts skrivelse nr 341 med tillkännagivande, att i statsverkspropositionen under femte huvudtiteln bebådad framställning till riksdagen angående anslag för år 1921 för vissa förberedande åtgärder för genomförandet av allmän sjukförsäkring icke kommer att föreläggas riksdagen; samt

2:o) Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 243, angående klassificering av postkontoren och telegrafverkets stationer m. m.;

nr 261, angående vissa ändringar i gällande bestämmelser om pensionering av icke ordinarie personal vid statens järnvägar, telegrafverket och statens vattenfallsverk;

nr 321 med förslag till kungörelse med särskilda grunder för dyrtidstillägg åt befattningshavare vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk;

nr 334, angående partiell löneförbättring för häradshövdingarna m. m.;

nr 344, med förslag till lag om tillfälliga åtgärder till förekommande av skövling av skog å fastighet i enskild ägo;

nr 347, angående elektrifiering av statsbanelinjen Stockholm—Göteborg;

nr 372, angående anläggning av en radiostation för trafik med Nordamerikas Förenta Stater;

nr 373, angående anslag för medling i arbetstvister m. m.; och

nr 374, angående överlåtelse å statens järnvägar av viss under arméförvaltningens och marinförvaltningens disposition stående mark vid Notviken.

Förednogs ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 11, i anledning av väckt motion angående skrivelse till Konungen med begäran om utarbetande och framläggande av en fullständig plan för militärväsendets totala avveckling.

Om militärväsendets totala avveckling.

Första kammarens protokoll 1920. Nr 29.

Om militärväsendets totala avveckling.
(Forts.)

I en inom första kammaren väckt och till dess första tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 190, hade herr *Winberg* hemställt, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om utarbetande och framläggande för riksdagen snarast möjligt av en fullständig plan för militärväsendets totala avveckling.

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Reservation hade anmälts av herr *Lind*.

Herr *Lind*: Under hänvisning till den reservation, jag avgivit i näst föregående ärende, och det anförande, jag då höll, anhåller jag att få yrka avslag å utskottets hemställan och bifall till motionen.

Herr *Winberg*: Herr talman! Jag förstår väl, att kammaren ej gärna vill ha någon omfattande försvarsdebatt nu här i kväll, då vi ha haft ett liknande ärende före middagsrasten. Jag skall ej heller till någon mera ingående behandling upptaga det här spörsmålet därför, att det kan vara tämligen onödigt, så pass mycket som det har varit ventilerat förut. Det är dock en särskild omständighet, som gör, att jag dock måste säga några ord. Det är ett moment, som blivit alltmer aktuellt i det stora komplex, som militärförsvaret utgör, ett moment, som hittills nästan aldrig har berörts i dylika debatter.

Innan jag går in på frågan om militärförsvaret, vill jag säga några ord med anledning av utskottets relativa enhällighet, när det har varit fråga om att avstyrka min motion. Jag har som bekant i den motionen hemställt om skrivelse till Kungl. Maj:t om utarbetande av en plan för militärväsendets avveckling. Det förefaller mig under sådana omständigheter något egendomligt, att även medlemmarna av det nuvarande regeringspartiet, vilka, om jag ej är oriktigt undermåttad, på sitt program hava avväpning, ändock ha varit med om att avstyrka denna motion. Det förefaller mig nämligen, att även det partiet måste, efter som det har avväpning på sitt program, också räkna med något slags plan härför. Det kan ej hjälpas, att man inför sådant får en något egendomlig föreställning rörande överensstämmelsen mellan lära och leverne. Läran i detta fall representerat av partiprogrammet, som partiet ställt upp, levernet å andra sidan representerat av vederbörande partimedlemmars uppträdande i riksdagen, när de bli ställda inför spörsmålet att taga ställning i frågan.

Vad sedan beträffar frågan i sin helhet så skall jag ej uppehålla mig vid den sidan därav, huruvida över huvud ett militärförsvär för ett land sådant som vårt, med de nuvarande stormaktskombinationerna ute i världen, har den ringaste betydelse, då det blir fråga om utsikten för en nation att kunna behålla sin nationella självständighet. Jag har den uppfattningen, att det militärförsvär, vårt land kan prestera i detta avseende icke har någon viss betydelse.

Det är emellertid en annan sak, som jag nämnde, att jag skulle något beröra, och jag kommer nu dit. Det börjar nog bli mer och mer klart, att syftet med militärväsendets upprätthållande, för ett sådant land som vårt exempelvis, numera icke ligger huvudsakligast däri, att det skall ha någon betydelse för vårt lands självständighet utåt, utan i stället ligger betydelsen på ett helt annat plan. Under förutsättning att man från det motsatta hållet vore nog ärlig att erkänna det, så att man kunde få en klar utgångspunkt, så skulle frågan måhända med betydligt större saklighet kunna behandlas. Jag avser med detta uttalande naturligtvis det förhållandet, att kampen hädanefter icke kommer att utkämpas mellan *nationerna* utan mellan *klasserna*, inom respektive länder, och jag är fullt övertygad, att det är på den punkten, som vi ha att söka det starkaste motivet för att vissa grupper och samhällsklasser även i vårt land ännu så bestämt och deciderat hålla på betydelsen av ett militärförsvär. Man menar nämligen, att ytterst har man icke annat att lita till i fråga om uppehållet av den s. k. »inre ordningen», och jag förstår det mycket väl: det är till och med både mänskligt och naturligt, att de besittande klasserna i detta militärförsvär se en ganska viktig faktor att i längden kunna upprätthålla de nuvarande samhällsförhållandena. Men som jag förut sagt: om man erkände detta skulle vi kanske mera lidelsefritt kunna diskutera problemet och även med den utgångspunkten kunna peka på, hur vanskligt det medlet ändå är för tillgodoseendet av sådana syften, men jag skall ej närmare ingå därpå. Jag vill bara peka på vilka konsekvenser det har med sig att med den utgångspunkten hålla på militärförsväret såsom något ofrånkomligt. Det har funnits möjlighet kanhända för de samhällsklasser, som jämnt tala om betydelsen av en lugn samhällsutveckling, och att man med alla medel måste söka förekomma inbördeskriget, att skapa möjligheter för en sådan utveckling, men jag börjar på dessa möjligheter, när jag finner, att det ej kan vara några andra synpunkter, man numera på allvar kan anföra för militärförsvärets nödvändighet i vårt land, än just den synpunkten, att det behöves för upprätthållande av den s. k. inre ordningen. Men, mina herrar, hur ställer det sig egentligen, om det utvecklar sig dithän, att en viss regering, vilken det vara må, blir frestad att för upprätthållandet av denna inre ordning anlita militärförsväret i en eller annan form, i större eller mindre utsträckning? Ha vi ej därmed kanske framkallat det medborgarkrig, som vi så ofta tala om, att vi böra förhindra? För mig står det uppenbart, att detta är en lek med elden. Det kan föra oss ut i konsekvenser, som ingen av oss kanske skulle önska. Jag har velat säga, att ett konsekvent fullföljande av den ståndpunkt, man hitills intagit i fråga om det nuvarande militärförsväret, kan komma att leda dit, om händelserna utveckla sig på samma sätt ute i världen som under senare tid.

Då jag under inga förhållanden kan vara med om att åse, att förhållandena utveckla sig i den riktningen, utan att i tid uttala min mening i den saken, har jag väckt den ifrågasvarande motionen. Då jag vidare anser, att yrkandet i den motionen står i full samklang med

(Om militärväsendets totala utveckling.
(Forts.)

Om militärväsendets totala avveckling.

(Forts.)

det program, som regeringspartiet numera formulerat i den punkten, och då jag vidare tror, att ett bifall till mitt yrkande skulle än ytterligare stärka det krav, som eventuellt finnes inom olika partier, att göra något allvar av frågan om en allsidig utredning rörande militärförsvarets avveckling, så kan jag för min del ej inse, huru det kan vara förenligt med klar logik att från deras sida, som teoretiskt på sitt program hava avvärning, hävda, att vi måste stå kvar på samma ståndpunkt — efter att nu under tio år haft ett program, som talat om, att vi skola ha en successiv minskning av militärförsvaret. Då jag sålunda anser, att utskottet icke anfört något skäl, varför man icke skulle gå den vägen jag har angivit och företaga en utredning rörande militärförsvarets avveckling, och då jag anser, att det här är en fråga, som blir av allt större betydelse, allt mer och mer aktualiserad i den mån, som händelserna i de olika samhällena taga en allt starkare form i fråga om kampen mellan de olika klasserna, så skall jag i alla fall tillåta mig, herr talman, att yrka avslag å utskottets hemställan och bifall till den av mig väckta motionen.

Herr Borell: Under återopande av vad jag förut i dag anfört vid behandlingen av herr Lindhagens avvärningsmotion ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Nilsson, Johan, i Malmö: Herr talman! Herr Winberg förvänar sig över, att vårt partis representanter inom utskottet ej hade yrkat bifall till hans motion. Om jag skulle förväna mig över någonting, så vore det just över herr Winberg. Herr Winberg är ju konsekvent. Han har yrkat avslag å anslutningen till nationernas förbund. Vårt parti har yrkat bifall till anslutning och understött de strävanden, som ha gått i den riktningen. Och därför vilja vi i konsekvens härmed att försvaret skall avvägas med hänsyn till de internationella krav, som skola ställas på Sverige. Herr Winberg vill ingenting i den riktningen, men då anser jag också, att han ej har någon anledning och rätt att förväna sig över vårt partis representanters konsekventa mening i utskottet. Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Sandegård: Då jag är förekommen av den siste talaren, vill jag endast mot herr Winberg uttrycka ett beklagande av, att han haft smak att föra debatten till den punkt, dit han i sitt anförande fört den, och jag vill för min del avgiva en harmsen gensaga emot hans påståenden angående arten av de motiv, som föranlett utskottets socialdemokrater att avstyrka motionen.

Herr Winberg: Ja, herr talman, det är kanske riktigt, som herr Nilsson i Malmö sade, att det var oriktigt att förväna sig över den ställning hans partis medlemmar intagit i utskottet, ty numera bör man över huvud taget ej förväna sig över något, allra minst över uppträdandet från den sidan.

Så talade herr Nilsson om de olika partiernas ställning till frå-

gan om nationernas förbund. Ja, det var verkligen bra, att han erinrade om den saken. Det förefaller mig något egendomligt, att å ena sidan principiellt hålla på, att man bör komma fram till avvärning, militärväsendets avskaffande, men å andra sidan, arbeta med näbbar och klor på att vi skola gå in i den sammanslutning, som kallas nationernas förbund, för att man, såvitt jag förstår, sedan skall kunna komma ifrån hela frågan med att hänvisa till att nu är det omöjligt för oss att följa de där riktlinjerna, som vi dragit upp, ty numera är det nationernas förbund, som bestämmer den saken. Jag erkänner, att det är taktiskt sett, ganska bekvämt, att skaffa sig en sådan där huvudkudde att luta sitt huvud mot, som nationernas förbund numera blivit. Jag satt f. ö. och förvånade mig i förmidags, då man här behandlade frågan om anslag till remontinköp, att man inte också då begagnade det ständigt återkommande argumentet: kunna vi över huvud taget gå så långt, förrän nationernas förbund tillåtit det?

Om militärväsendets totala avveckling.
(Forts.)

Till den siste ärade talaren vill jag säga, då han förvånade sig över, att jag hade smak att föra debatten in på ett sådant område, att om smaken skall man ju aldrig tvista, och jag tror, att det är bäst att ej heller nu göra det i denna punkt.

Herr Ö r n e: Herr talman, mina herrar! Herr Winberg kunde ej förstå, hur man kunde få samstämmighet mellan socialdemokratiska partiets program och den ståndpunkt, som dess medlemmar tagit till det föreliggande ärendet. Då skall jag be att få säga herr Winberg, att det finnes de, som ännu mindre kunna förstå, huru man kan få samstämmighet mellan den ståndpunkt, som han och hans meningsfränder intaga, och de förhållanden, som råda i hans idealland, där man anställer den ena tsargeneralen efter den andra för att föra krig mot de övriga klasserna i samhället, och där man bygger upp ett samhällssystem helt och hållet på lejda kinesiska soldaters bajonetter. Det är en sak, som är betydligt mycket svårare att förstå, än den saken, att man vill ha makt att avvärja en främmande stats eller en liten minoritets terroriseringsförsök gent emot landets samlade vilja.

Herr N i l s s o n, J o h a n, i Malmö: Ja, herr talman, jag behöver ej säga många ord till. Om herr Winberg behöver förvåna sig, så är det egentligen över sin egen förvåning. Och vad utredning av försvarsfrågan beträffar så pågår en sådan inom försvarsrevisionen, och jag är övertygad, att den utredningen kommer att bli sådan, att till och med herr Winberg en gång skall känna sig tillfredsställd. I varje fall måste han få se den utredningen innan han begär en annan.

Herr W i n b e r g: Till herr Örne skulle jag endast vilja säga, att han inte bör allt för mycket ingå på frågan hur man har det i Ryssland, ty därom känner han nog föga. För övrigt kan jag icke förstå, varför ej en tsargeneral skulle kunna användas för att

Om militärväsendets totala avveckling. (Forts.) bekämpa det ryska folkets fiender, då det som bekant gått mycket bra att använda tsargeneraler i den engelsk-fransk-amerikanska »demokratiens» tjänst, när det gällde att bekämpa det ryska folket och dess intressen.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt därunder framkomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i föreliggande utlåtande hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Ang. de gamla sanningarnas omsättande i praktisk politik.

Föredrogs ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 12, i anledning av väckt motion angående de gamla sanningarnas omsättande i praktisk politik.

I en inom första kammaren väckt och till dess första tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 188, av herr *Lindhagen*, »såsom en opinionsyttring och ett facit av ganska mångsidiga politiska erfarenheter», hemställt,

att riksdagen — dess menige — måtte i dessa stora brytnings-tider förnimma samvetets röst, som bjöde, att de gamla sanningarna, för vilkas förkunnande om söndagarna till allas efter rättelse årligen av stat och kommun beviljades stora summor, även måtte komma till heders i vårt vardagliga politiska liv, i regering, riksdag, ämbetsverk, partiorganisationer, press och annorstädes;

samt att riksdagen — dess menige — ville giva ett beslut-mässigt uttryck för denna sin förnimmelse genom en uppriktig anmodan, att regeringen måtte sammankalla olika rådslag för självprövning, på vad sätt statens förkunnelser i kyrkorna om söndagarna skulle kunna omvandlas till praktisk politik under vardagarna och sålunda någon gång leda till, att det svenska folket och dess representationer, i vad på dem ankomme, sökte att genom själarnas kultivering och ekonomiska omdaningar på samma gång förvandla alla människor till en enda broderlig mänsklighet utan klasskillnader.

Utskottet hade i nu föreliggande utlåtande anfört följande:

»Utskottet delar motionärens uppskattning av de gamla sanningarna och skulle givetvis villigt lämna sitt stöd åt varje lämplig och praktiskt genomförbar åtgärd, som syftar till att desamma måtte bättre kunna göra sig gällande i samlivet mellan människorna och så småningom genomsyra hela vårt folk.

Enligt utskottets mening kan emellertid icke genom beslut av riksdagen i av motionären avgiven riktning motionens syftemål främjas.

Utskottet får alltså hemställa, att förevarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.»

Herr Lindhagen: Jag har i denna motion skrivit en avhandling. Herr Akerman tyckte på förmiddagen, att den motion, som så behandlades, ej var tillräckligt lång, fastän den i alla fall var så lång, som sådana motioner i allmänhet brukar vara. Här föreligger en lång framställning, men ej har utskottet därför funnit sig förelåtet att giva saken någon mera ingående behandling. Tvärtom: intet utskottsutlåtande kan vara kortare, kyligare och innehållslösare än just det, som nu föreligger. Utskottet säger bara, att utskottet »delar motionärens uppskattning av de gamla sanningarna» — ja, jag får tacka och bocka mig — och skulle givetvis »villigt lämna sitt stöd åt varje lämpligt och praktiskt genomförbar åtgärd». Där ha vi den gamla praktiska politiken igen, som alltid spökar, trots att den alljämt gör konkurs. Ni få jämnt byta om ministrar, välja på nytt, och ha allt möjligt bråk, och ni komma ändå aldrig fram den vägen till någonting.

»Enligt utskottets mening kan emellertid icke genom beslut av riksdagen i av motionären avgiven riktning motionens syftemål frångås» heter det till sist. Ja, jag hade verkligen icke väntat mig något annat utskottsutlåtande, men det är just mot dylika politiska aktstycken, som motionen är riktad. Dess syfte är att vara ej blott en opinionsyttring, utan jag skulle vilja säga, en handske, utkastad mot det åskådningssätt, som präglar utskottsutlåtandet. Jag frågar då: vad vinnes genom ett sådant slags beslut, som utskottet tydligen anser vara lämpligt och passande och praktiskt för en riksförsamling? Vi ha hållit på ett århundrade med sådana beslut. Vad ha herrarna vunnit? Jo, en värld av strid, av blod, av tårar, av oändlig splittring oupphörligen och utan uppehåll och utan att komma upp till ett enda högre plan. Och manne icke detta resultat, detta opraktiskt praktiska resultat är en följd just av att vi ha den uppfattning, att de gamla sanningarna, inför vilka man bugar sig som en axiomatisk sak icke också få vara vägledande i vårt praktiska handlande? Det är väl också därför, som det svenska socialdemokratiska arbetarepartiet på sin sista kongress ur sitt program ha strukit de andliga värdena, för att få ha bara materien kvar. En sådan sinnesförfattning som kommer att leda till undergång naturligtvis för partiet är i alla fall typisk för vad vi kalla »praktisk politik».

Nyligen gick genom pressen en notis om en person, som kom från Ryssland och reste till England och som sagt, att Lenin skulle ha yttrat, att lyckligt det land, som kan på parlamentarisk väg genomföra socialismen. Han trodde ej det var möjligt, men han menade, att det vore lyckligt, om det kunde vara möjligt.

Jag skulle vilja säga, att det vore lyckligare, om man på den fredliga utvecklingens väg kunde genomföra de gamla sanningarna. Lenins program är ett ekonomiskt program. De gamla sanningarnas program är ett ekonomiskt och andligt program. Det är sålunda dubbelt så stort som Lenins program. Det vore lyckligt, om man genom

*Ang. de gamla
sanningarnas
omsättande i
praktisk
politik.
(Forts.)*

Ang. de gamla
sanningarnas
omsättande i
praktisk
politik.
(Portis.)

självövertinelse kunde genomföra de gamla sanningarna. Därför menar jag: latom oss samla oss omkring det vi äro ense om, och det är just de gamla sanningarna. Hitintills dock endast på söndagarna, vid festliga tillfällen och de ensliga tillfällen, då vi någon gång förnimma samvetets röst. Då buga vi oss för alla för dem. Vi ha i själva verket ett program, jag upprepar det, som är minst dubbelt så stort som exempelvis Lenins officiella program.

När åttonde huvudtiteln behandlas i riksdagen, beviljas pengar även till någonting, som kallas för den kyrkliga budgeten, vars uppgift är att skaffa oss själasörjare, som skola vårda sig om våra själar, och för sådant ändamål förkunna ingenting mindre än just de gamla sanningarna. Då frågar jag mig: vad är det för disharmoni, vad är det för ett spektakel, att riksdagsmännen sitta å folkets vägnar och bevilja dessa pengar, men samtidigt förmena, att de själva ej befalla sig med dessa anliga värden med föresats att penningarna också skola bli väl och riktigt använda. Det kan ej komma i fråga, ty vi äro »praktiska». Då är det också bra opraktiskt, tycker jag, att anslå pengar därtill — när vi komma till åttonde huvudtiteln, skall jag tillåta mig att göra ett eller annat yrkande, som jag ännu icke har formulerat.

Vad går det hela ut på? Jo, just på att för regering, riksdag, ämbetsverk, partiorganisationer, press och annat sådant, för dem passa ej de gamla sanningarna. När talmannen läste upp ärendets rubrik, så logo herrarna men stillsamt i alla fall. Varför? Jo, därför att här syssla vi enligt gammal slentrian icke med de högsta avgörande livsvärdena utan gudbevars endast med »praktisk politik», d. v. s. en sådan politik, som aldrig lett till annat än ekonomiska bekymmer för de flesta och karaktärsupplösning för oss alla. Detta ha vi fått i rikt mått. Om det fortfarande skall vara en vägledning för politiken just på de ställena, som äro verkstäder för statsbesluten, då kommer också världen att evigt fortfara att vara precis densamma. Det blir då inga andra lösningar än våldsamma konflikter och oavlätliga slitningar med evigt förfelade resultat. Individerna äro för närvarande jämt underkastade sådana öden. De få göra konkurs ena dagen och den andra dagen hålla de sig någorlunda uppe, ena dagen äro de sjuka och den andra tro de sig vara friska, ehuru roten alltid är sjuk. Och på samma sätt är det med staterna och nationerna. Detta tillstånd kan formuleras så: överallt i den officiella politiken är man ense om en enda sak, och det är, att i den s. k. praktiska politiken de gamla sanningarna, de andliga värdena skola trampas ned. Och ändå förhåller det sig så att de äro det enda, som kommer att leva kvar, det enda, som håller det hela flytande. Man kan då verkligen fråga sig: varför skulle ej även dessa värden en gång få regera världen även i verkstäderna såsom i riksdag, i regering, i ämbetsverk, i partiorganisationer och i press o. s. v.

Ja, herr talman, jag skall kanske komma något vidlyftigare tillbaka till saken, när vi behandla åttonde huvudtiteln, och bevilja pengar för själavärden. Då skall jag göra ett annat yrkande, men nu

inskränker jag mig till att hemställa om bifall till motionen såsom en opinionsyttring.

*Ang. de gamla
sanningarnas
omsättande i
praktisk
politik.
(Ports.)*

Herr Sandegård: Endast ett par ord! Jag vill erkänna, att jag nyss var med om att med tungt hjärta avstyrka den motion av herr Lindhagen, som denna kammare nyss avslagit. Den nu föreliggande motionen tyckes mig vara av det slag, som kan vara roande och till och med nyttig att läsa, men jag undrar, om ens herr Lindhagen menar, att ett bifall till denna motion ligger inom det tänkbaras gräns.

Herr Lindhagen tycker icke om den nuvarande partipolitiken och dess utöfvare, »i regering, riksdag, ämbetsverk, partiorganisationer, press och annorstädes». Ville man vara elak, vilket man ju icke skall vara, så skulle man kunna påstå, att föreliggande motion, i vars motivering bland synnerligen mycket annat ingår ett utkast till program för humanistiska förbundet, möjligen åsyftar helt enkelt att propagera för ett nytt politiskt parti med Carl Lindhagen som ledare. Jag vill för min del tolka syftet mera välvilligt. Herr Lindhagen är väl rädd, att vi skola tappa bort de andliga värden, som han alltid talar om och glömma själarnas kultivering under arbetet på att tillrättalägga de yttre förhållandena i samhället. Denna nitälskan är onekligen sympatisk. Men vad menar herr Lindhagen? Vi skola besluta. »att förnimma samvetets röst!» Om här åtminstone föreslagits, till exempel att i sådant syfte före varje stor debatt och varje avgörande av viktigare frågor det anordnades obligatoriska riksdagskonserter eller en gemensam, opolitisk, god sexa, skulle jag för min del kanske reflekterat på bifall till motionen.

Men, herr Lindhagen, allvarsamt sagt, när man säger sig vara så brinnande övertygad om solskenets hjärtebevekande makt, varför då icke taga solen till hjälp, när man går att söka få bukt med oregleriga och obotfärdiga medmännikor och riksdagskamrater i stället för en sådan här, som jag tycker, brutal anbefallning, att vi måtte i dessa stora brytningstider förnimma samvetets röst? På mig har denna motion verkat förhårdande. Jag måste därför instämma med det enhälliga och synbarligen lika förhårdade utskottet och yrkar, herr talman, avslag på motionen samt bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindhagen: Det förefaller mig, som om den siste talaren har ganska snart och på ett onekligen fullständigt sätt ackomoderat sig efter våra politiska förhållanden. Han kan icke ens undgå att tala om sexor, som skulle föregå våra beslut såsom något, som vinkade mera för honom än detta predikande av de gamla sanningarna, som på honom, verkat rent av förhårdande. Jag kan icke tänka mig något som är mera ägnat att tilltala oss allesamman än en sådan politisk utveckling.

Emellertid ville han också göra gällande, att det helt enkelt var meningen att bilda ett nytt politiskt parti. Jag vet icke, att det i dessa programpunkter finns möjlighet till ett sådant antagande.

Ang. de gamla
sanningarnas
omsättande i
praktisk
politik.
(Forts.)

Humanistiska förbundet har just på sitt program, att vara en **samling** från så många partier som möjligt, och detta har även i början underskrivits av medlemmarna utav alla partier utom högern. Men nu hava vi även två medlemmar från det partiet, så att inom förbundet alla partier ifrån yttersta vänstern och till högern äro representerade. Vi hava obönhörligt infört den bestämmelsen, att något ordförandeskap och någon stadigvarande plats i förtroenderåd icke får finnas, ty när man varit där i två år, måste man försvinna. Sällan bildas väl ett politiskt parti på en sådan grundval. Den siste talaren har uppfattat motionen så, att den verkar förhårdande, men jag undrar, om det finnes någon, som har blivit »förhårdad» av densamma mer än den siste talaren, och jag beklagar, att de gamla sanningarna — som han ju är representant för — då de omsättas i praktisk politik i en riksförsamling, skola taga sig så burleska uttryck, som det förefaller mig, att de gjort hos den siste talaren.

Herr E k m a n, K a r l J o h a n: Jag ber att få till fullo instämma i den första punkten av herr Lindhagens motion. Han säger där, att han önskar, »att riksdagen — dess menige — måtte i dessa stora brytningstider förnimma samvetets röst, som bjuder, att de gamla sanningarna, för vilkas förkunnande om söndagarna till allas efter rättelse årligen av stat och kommun beviljas stora summor, även måtte komma till heders i vårt vardagliga politiska liv, i regering, riksdag, ämbetsverk, partiorganisationer, press och annorstädes». Jag tror, att det skulle för vårt folk vara den största lycka, ifall herr Lindhagens önskan härutinnan verkligen bleve sanning hos oss.

När han sedan kommer till den andra punkten, så vill han, att riksdagen skulle fatta något beslut om detta och då på det sätt, att riksdagen skulle anmoda regeringen att »sammankalla olika rådslag för självprövning, på vad sätt» det skulle kunna förverkligas.

Jag tror icke, att den rätta vägen är, att riksdagen avlåter en skrivelse till regeringen i saken, men jag skall be att få påpeka, att i dessa dagar, i morgon, börjar här i Stockholm det tionde allmänna kyrkliga mötet, till vilket alla riksdagens ledamöter hava mottagit inbjudan. Där förekomma sådana saker, som herr Lindhagen åsyftar. Jag skall be att få ur programmet hänvisa på några föredrag: »Den evangeliska kristendomens samband med svenska folkets öden», föredrag av professor Harald Hjärne; »Kyrkans tjänande gärning», föredrag av pastor Otto Centerwall — det rör kyrkans sociala insats i vår tid —; »Arbetarrörelsens materialism», föredrag av riksdagsmannen P. H. Sjöblom; »Evangeliets och samhällets förnyelse», föredrag av riksdagsmannen Fabian Månsson; och »Religionen i vårt dagliga liv», av doktor Carl Sebardt m. fl.

Det är ju precis vad herr Lindhagen vill. Jag är övertygad om att herr Lindhagen menar uppriktigt, att det är någonting i hans motion, som rör sig i allas våra hjärtan, som skulle vara till den största välsignelse för vårt folk, om det kunde sättas i verket. Jag ber att få hänvisa till detta möte såsom den bästa lösningen av denna fråga.

Herr Nilson, Karl August: Herr talman! Jag känner mig manad att be få instämman med herr Lindhagen i hans här framlagda motion, icke så mycket i dess utformning, utan i det syfte, som den har. Det är verkligen beaktansvärt, vad som ligger därunder. Jag var icke betänkt att yttra mig i denna fråga, men det berörde mig synnerligt smärtsamt, när en ledamot av utskottet här förklarade, att herr Lindhagens framställning verkat på honom förhårdande.

Ang. de gamla sanningarnas omsättande i praktisk politik.
(Forts.)

Jag undrar verkligen, om vi få se saken på det sättet, om det icke i stället borde röra oss till litet vekare känslor, att det ändå finns människor med så pass ideell läggning, att de vilja söka åstadkomma något annat än det rent ekonomiska-praktiska eller det materiella. Jag önskade, något som man också kunnat förvänta, att den ärade talaren här nyss skulle hava kunnat föreslå riksdagen något annat sätt, att i politiken omsätta de gamla sanningarna, som om söndagarna predikas i våra kyrkor, än att hålla en sexa eller en konsert före ett plenum. Nog finnes det, och så menar väl herr Lindhagen, högre och ädlare saker, som skulle kunna sättas fram som måtto och grund för vårt arbete!

Jag önskar livligt, herr talman, att få giva uttryck åt min känsla av deltagande i det syfte, som denna motion innebär, ehuru jag naturligtvis icke finner någon möjlighet att komma fram på den väg herr Lindhagen föreslagit till någon praktisk lösning av frågan.

Överläggningen förklarades härmed slutad, varefter jämlikt de yrkanden, som därunder förekommit, gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i nu ifrågavarande utlåtande hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 13, i anledning av väckt motion om vidtagande av åtgärder för förverkligandet av vissa önskemål beträffande arbetet med en rättegångsreform.

Om arbetet med rättegångsreform.

I en inom första kammaren väckt och till dess första tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 145, hade herr Lindhagen hemställt, att riksdagen ville anhålla, att regeringen måtte taga i övervägande, vilka åtgärder skulle kunna vidtagas, för att det hundraåriga arbetet på en rättegångsreform ej stannade vid företrädesvis formella omstöpningar, utan ock nitälskade för, att domarekårnernas utbildning, begynnande vid universiteten och sedan fullföljd i yrkesutövningen, måtte taga hänsyn icke blott till bokstavlig lagkunskap och intellektuellt skarpsinne, utan även och fastmer till utveckling av människokänedom, karaktären och hjärtelaget.

*Om arbetet
med rättegångsreform.
(Forts.)*

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande av angivna orsaker hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon första kammararens åtgärd föranleda.

Herr Lindhagen: Jag skall be att först få uttala icke någon förvåning — ty vi förvåna oss för mycket över allting — utan ett beklagande av att denna motion, som avser en grundsats att tjäna till processkommissionens ledning vid dess arbete att uppgöra förslag till en ny rättegångsordning, har skickats till ett tillfälligt utskott och icke till lagutskott. Man får verkligen vara på sin vakt vid alla tillfällen. Jag väckte år 1917 en liknande motion ifråga om straffrättsreformen, och den gick till lagutskott, såsom väntat var, men nu har denna motion kommit till tillfälligt utskott. Och jag är tacksam för att det gjort vad det kunnat. Det har ju också en jurist som ordförande.

Anledningen till denna motion är en tillfällighet, nämligen att man genom medverkan från olika myndigheter skaffat oss i Stockholms rådhusrätt en barndomstol utan ringaste andliga förutsättningar för en sådan domstol. Då fråga väcktes att få dessa förutsättningar, svarade riksdagen, att det sysselsätter sig andra med, så att det kommer väl i sinom tid.

Vad som är viktigast för en barndomstol är domarens individualitet, och i Amerika göres det de största ansträngningar för att finna den rätte domaren. Detta önskemål är uteslutet från denna barndomstol, ty där måste domarna tillsättas i tur och ordning, oavsett om de äro lämpliga eller icke. Denna tilldragelse har föranlett mig att utvidga ämnet och återkomma till en gammal käpphäst, om man vill kalla det så, men i alla fall en gammal övertygelse.

Vi få vara försiktiga vi lekmän gentemot juristerna och icke minst i processreformen i hundra år. Om det räknades ut, vad denna processkommissions verksamhet kostat svenska folket utan ringaste resultat, skulle vi häpna. Varför har man icke kommit till något resultat? Jo, därför att man uppfattar lagstiftningsarbetet huvudsakligen som en formell omstöpning. Man är icke nöjd med det gamla, man vill ha omväxling och då söker man sig till en annan form med mycket ovissa resultat. Jag är övertygad om detta — jag talar här av egen erfarenhet, ty jag har tjänstgjort i alla tre instanserna, i den högsta instansen såsom föredragande — och jag tror icke, att huru stora och nya apparater än skapas, huru »modernt» processreformförslag än tillkommer, det blir ett spår rättvisare dömt än förut. Ty detta beror på domarens andliga uppfattning och med denna sysselsätter sig icke någon processkommission. Fråga är, om detta över huvud taget kan åstadkommas annat än i sammanhang med en social omdaning. Därför få vi vara försiktiga, så att man icke tror, att ett nytt processförslag, som naturligtvis blir dyrare, vidlyftigare och mera invecklat än det gamla, måste vara utmärkt, därför att det kostar så mycket pengar. Det

blir lika bra eller dåligt, det kan man vara övertygad om, då det gäller att komma till en rättvis dom. Det kan möjligen påskynda ärendets avgörande. Detta kan man åstadkomma genom former, och det är ju behöfligt, ehuru det visar sig att detta icke heller såväl lyckas med modern rättegångsordning, om man undantager Österrikes, där, såsom det påstås, en något snabbare rättsskipning åstadkommits tills vidare. Men även där lär man vara betänkt på att göra om reformen för att påskynda ärendenas avgörande — det läste jag häromdagen i en tidning.

Av dessa skäl har jag tillåtit mig föreslå, att processkommissionen skulle sysselsätta sig med denna angelägenhet och se till att domarekallet uppbäres av mäniskokännedom, karaktär och hjärtelag.

Utskottet anser, att i den instruktion, som processkommissionen fick år 1911, också detta kan ingå. Ja, det vill ingen bestrida, att det *kan* ingå, ty instruktionen är så allmänt avfattad som möjligt, men jag menar, att det icke kommer att ingå i arbetet, därför att den frågan är svår och framför allt ouppmärksamrad.

Det enda varur kan hämtas någon vägledning är domarreglerna, som stå först i lagediktionerna. Det är en slags undervisning för domare i de egenskaper, som jag nyss talade om, men jag har aldrig hört talas om att det påbjudits någon undervisning och verkligen planmässigt arbete för att för unga juris studerande och sedermera också för domare hålla fram och göra fruktbara de stora sanningar, som ligga i domarreglerna.

Utskottet säger om kravet på reella reformer, att detta inrymmer ock inom instruktionen, och utskottet har sig bekant, att kommissionen ock så fattat sin uppgift. Enligt min terminologi menar jag med reella reformer just det där andliga innehållet. Allt det andra är former, och att icke heller den nuvarande kommissionen, lika litet som sina föregångare, tänkt befatta sig med detta andliga innehåll, det måste befaras och en medlem av kommissionen kom även till mig härom dagen och frågade hur det skulle gå till. Detta visar just, att frågan icke anses vara en av kommissionens stora och aktuella uppgifter. Det är således icke heller sannolikt, att, såsom utskottet förmodar, med det nya rättegångsväsendet även skola följa förändringar med avseende på domarekårens utbildning i det avseende jag talat om.

Utskottet slutar med, att vi få vänta på principbetänkandet och då vi fått detta kunna vi börja tala om saken. Det är den gamla visan numera, att riktlinjer för en lagstiftande verksamhet icke skola meddelas, då verksamheten börjar, då förslaget börjar utarbetas, utan de skola komma, då förslaget är utarbetat. På samma sätt stjälpde man år 1917 efter stor debatt med mycket stridiga meningar ett förslag om vissa riktlinjer för strafflagsreformen. Vi skola vänta på att förslaget blir färdigt, och då först kunna vi komma till att behandla dess riktlinjer. Men det strider mot sakens natur. Det vet nog var och en, att sådana riktlinjer skola ligga klara från början, ty annars kommer man till ett avslutat helt, en benhård stomme, som det knappast lönar mödan att få någon

*Om arbetet
med rättegångsreform.
(Forts.)*

*Om arbetet
med rättegångsreform.*
(Forts.)

väsentlig ändring på. Detta är vår dagliga erfarenhet av lagstiftningsarbetet.

På dessa grunder, herr talman, ber jag få yrka bifall till min motion.

Herr Borell: Herr talman, mina herrar! När man har läst en hel mängd av de motioner, som herr Lindhagen framlagt i syfte att förbättra vårt offentliga liv, så finner man, att den röda tråden i alla dessa är, att vi icke kunna vinna den åsyftade förbättringen genom några yttre eller formella åtgärder, utan att enda sättet att vinna målet är att förbättra människorna själva, och däri har herr Lindhagen naturligtvis alldeles rätt. Man kan över huvud taget instämma i alla de vackra tankar, som herr Lindhagen uttalar i sina motioner i deras motiveringar. När man sedan kommer till klämmarna, så finner man till sin förvåning, att herr Lindhagen ändå i viss mån tror mera på lagparagrafer och föreskrifter än man skulle antaga, då man läser motiven, ty klämmarna utmynna i regel i förslag om skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran att Kungl. Maj:t genom utredningar eller förordningar skall åstadkomma något till för den förbättring av människorna, som herr Lindhagen vill åstadkomma.

Jag blev rätt förvånad då jag nyss hörde herr Lindhagen säga, att han tänkte uppträda, då åttonde huvudtiteln kommer att behandlas för att, om jag rätt fattade hans mening, anmärka emot att man under denna huvudtitel anslår medel för att förbättra människorna genom åtgärder som ej medföra resultat. Det är ju dock så, herr Lindhagen, att man näppeligen kan förbättra människorna på annat sätt än genom predikan, icke genom yttre åtgärder — och det är detta man försöker i kyrkorna och som herr Lindhagen också försöker genom sina motiveringar — och kan man icke uträtta något på den vägen, så kan man det sannerligen icke heller genom sådana åtgärder, som herr Lindhagen föreslår i sina klämmor.

Nu skall jag villigt medgiva, att den nu föreliggande motionens syfte möjligen kan befrämjas genom yttre åtgärder och att densamma således i vida högre grad än herr Lindhagens motioner i allmänhet kan föranleda praktiska åtgärder och i vilken innehålllet kan göras fruktbarande och det ligger allra största vikt uppå — det har herr Lindhagen också rätt i — att hava goda domare. Det är sant, som herr Lindhagen säger, att det är en oerhört viktig sak att se till, då vi gå att ändra vårt processväsende, att vi icke drunkna i former. Vi må hava så goda lagar som helst, så båtår det föga, om vi icke få en sådan form för dessa lagars tillämpning, som passar till deras innehåll. Nu hava vi en kommission, som fått sig anförtrodd den stora, oerhört viktiga och i vårt lands framtida rättsliv så djupt ingripande processreformen. Herr Lindhagen vill, att vi skola skriva till Kungl. Maj:t och lägga denna processkommission på hjärtat, att den iakttager de riktlinjer, om vilka han talat. Herr Lindhagen har själv sagt, att han ej tror, att kommissionen skall följa dessa riktlinjer men vill dock att riksdagen skall avlåta en skrivelse härom. Jag

*Om arbetet
med rättegångsreform.
(Forts.)*

tror för min del icke, att man skall vara så pessimistisk. Alla mänskliga verk bliva naturligtvis ofullkomliga, men nog tror jag, att processkommissionen går till sin uppgift med avsikt icke blott att åstadkomma en formell omgestaltning av rättegångsväsendet, utan en fullständig omstöpning, som herr Lindhagen kallar det, där man försöker komma så nära idealet som möjligt, söker att få bort alla de skadliga verkningarna av formen och att få en sådan gestaltning, som befrämjar den verkliga och den materiella rättvisan. Jag vill ej bestrida att domarnas utbildning kan göras bättre än den för närvarande är. All utbildning och uppfostran har till ändamål icke blott att bereda kunskaper utan framför allt att dana karaktärer. Det är också alldeles givet, att de former, i vilka vår nya rättegångsordning kommer att klädas, hava en direkt inverkan på domarens både förmåga och uppfostran till vilja att tillgodose den verkliga rätten.

Jag tror dock att det nu skulle vara föga vunnet med att avlåta en sådan skrivelse till Kungl. Maj:t. Måhända en ändrad teoretisk utbildning kan bliva en nödvändig följd av det program, som kommer att upptagas av processkommissionen och som slutligen kommer att antagas av riksdagen för omgestaltning av rättegångsväsendet. Men för närvarande tror jag icke, att man kommer att vinna något praktiskt syfte genom att avlåta en sådan skrivelse, som herr Lindhagen föreslagit.

Med all sympati således för herr Lindhagens förslag och för den idé, som ligger i herr Lindhagens motion, har utskottet icke kunnat komma till någon annan uppfattning, än att det icke skulle medföra något resultat att vidtaga åtgärder från riksdagens sida på sätt motionären föreslagit, och jag tillåter mig, herr greve och talman att yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning gjordes i enlighet med föreliggande yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övertvägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 18, i anledning av väckt motion angående skrivelse till Konungen med begäran om utredning och förslag rörande inrättande av ett statsobligationslotteri eller annat under svenska statens kontroll ställt penninglotteri.

*Om inrättande
av ett stats-
lotteri.*

I en inom första kammaren väckt och till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 30, hade herr *Johansson, Johan Bernhard*, hemställt, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes skyndsamt låta verkställa utredning rörande inrättande av ett statsobligationslotteri eller någon annan form av ett under svenska statens kon-

Om inrättande
av ett stats-
lotteri.

(Forts.)

troll ställt penninglotteri samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill denna utredning kunde giva anledning.

Andra kammaren hade vid behandling av en inom kammaren väckt och med ovannämnda likalydande motion, nr 86, av herrar *Henrikson* och *Lithander*, vilken motion avstyrktes av andra kammarens andra tillfälliga utskott, med avslag å utskottets hemställan beslutit bifalla en vid utskottsutlåtandet fogad reservation, vari yrkande framstälts i överensstämmelse med den i ämnet väckta motionen.

Sedan första kammaren delgivits nämnda beslut, hade kammaren hänvisat jämväl detta ärende till sitt andra tillfälliga utskott.

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande av angivna skäl hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet fanns fogad en reservation av herrar *Nylander*, *von Hofsten* och *Almkvist*, som yrkat, att första kammaren, med bifall till den i ämnet väckta motionen, måtte biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut.

Herr *Nylander*: Frågan om inrättande av ett svenskt statslotteri i syfte att motarbeta det år efter år tilltagande spelet å utländska lotterier, har genom väckta motioner förevarit till behandling inom riksdagen icke mindre än 15 gånger sedan mitten av 1880-talet. Från statsmakternas sida har dock hittills ingen verksam åtgärd blivit vidtagen för att söka hämma det betänkliga penningutflöde från landet, som denna spellusta vållar. Visserligen igångsattes år 1907 en utredning av frågan, genom af Kungl. Maj:t tillkallade sakkunniga, och i trontoalet vid 1913 års riksdag förebådades också en kungl. proposition i ämnet på grund av den sålunda avgivna utredningen, men en sådan proposition lät sig sedermera ej avhöra.

Vid 1915 års riksdag skrev riksdagen ytterligare till Kungl. Maj:t med anhållan »att Kungl. Maj:t täcktes utarbeta och för riksdagen framlägga förslag i syfte att stävja spelet på utländska lotterier», men ej heller denna skrivelse föranledde till någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

Vid 1916 års riksdag beslöto riksdagens båda kamrar, »att Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa utredning rörande inrättande av ett statsobligationslotteri eller någon annan form av ett under svenska statens kontroll ställt penninglotteri». Även denna riksdagens skrivelse har Kungl. Maj:t ej fäst sig vid, utan helt och hållet avskrivit densamma. Jag vill emellertid i detta sammanhang erinra därom, att finansministern, vid besvarandet av en interpellation i detta ämne i andra kammaren förklarade, att, om riksdagen ännu en gång skriver till Kungl. Maj:t om utredning rörande ett statens penninglotteri, så ville Kungl. Maj:t taga upp frågan och verkställa en dylik begärd utredning.

Det är nu denna 1916 års riksdagsskrivelse, som motionären upptagit i sin motion, under yrkande, att riksdagen måtte förnya densamma.

Samma motion har blivit väckt i andra kammaren, och, såsom bekant, har andra kammaren nu bifallit det begärda skrivelseförslaget; och i nu föreliggande utskottsutlåtande hemställes av reservanterna, »att första kammaren ville biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut».

Skälen för och emot inrättande av ett under statens kontroll ställt penninglotteri hava så många gånger förut blivit framdragna här i riksdagen, att det nu icke torde vara behöfligt att återupprepa densamma.

Faktum är emellertid, att spel på utländska penninglotterier fortfarande florerar i vårt land och att därigenom en ständig penningström rinner ut ur landet. Att inrättandet av ett svenska statens penninglotteri skulle, såsom utskottets majoritet påstår, uppmuntra eller öka den allmänt utbredda spellusten, synes mig ingalunda påtagligt, utan att sådant lotteri skulle fastmera utgöra — såsom andra kammarens beslut innebär — »en välbehöflig reglering av spelet inom landet och en motvikt mot spel på utländska lotterier».

Visserligen finnes inom landet ett ganska stort antal varulotterier, och även tillstånd till ett nytt penninglotteri lärer av Kungl. Maj:t nyligen ha beviljats. Men någon verksam kontroll från statens sida öfver dessa lotterier och medlens ändamålsenliga användning finnes ju uppenbarligen icke. Ur kontrollsynpunkt är ett av staten inrättat lotteri givetvis att föredraga. Vinsten kunde ju ock av staten användas för samhällsnyttiga ändamål.

Att genom restriktiva lagbestämmelser söka helt och hållet utrota den förefintliga spellusten, är uppenbarligen icke möjligt. Det synes då icke vara annat att göra än att söka leda denna spellust in på riktiga vägar, och det är därför som vi reservanter ansett, att en noggrann och fullständig utredning av hithörande spörsmål snarast bör verkställas, samt att därvid frågan om inrättande av ett statens penninglotteri även bör tagas under öfvervägande.

Med anledning av vad jag sålunda haft äran anföra, tillåter jag mig, herr talman, hemställa, att första kammaren täcktes bifalla den vid detta utlåtande fogade reservationen.

Herr Larsson, Jacob: Herr talman! Vid alla de tidigare tillfällen, då jag haft att inom riksdagen taga ståndpunkt till frågan om inrättande av ett statslotteri, har jag konsekvent röstat för avslag på varje sådant förslag, och jag kan icke finna, att något inträffat, som kunnat föranleda mig att nu intaga en annan ståndpunkt, än den jag tidigare intagit. I full konsekvens därmed har jag också inom utskottet biträtt det slut, vartill utskottet kommit.

Den föregående ärade talaren har fullkomligt rätt däri, att skälen för och emot införandet av ett statslotteri hava blivit så många gånger anförda och upprepade, att det väl icke lär vara möjligt vare sig för anhängare eller motståndare till statslotteri att kunna anföra

Om inrättande
av ett stats-
lotteri.
(Forts.)

något nytt. Jag vill i alla fall gent emot den siste ärade talaren erinra, att det skäl, varpå man framför allt stöder sig, då man påyrkar inrättandet av ett statslotteri, är att man därigenom skulle hejda penningutströmningen till följd av spel på utländska lotterier. Men det har ännu aldrig lyckats någon att anföra plausibla skäl för att detta antagande är riktigt. Den enda säkra faktor man har att räkna med är, att det öppnas ytterligare ett tillfälle att använda penningar på lotterispel, och jag tror, att det är, om jag får lov att använda uttrycket, något naivt att tro, att man genom att inrätta ett under statens kontroll ställt lotteri skulle kunna på något sätt minska eller, som det heter, reglera spellusten. Jag tillåter mig att inlägga en liten gensaga mot den siste ärade talarens uppfattning, att man genom inrättandet av ett statslotteri skulle kunna inleda lotterispelet på riktigtare vägar. Vi få väl ändå alla vara ense om, och jag har icke hört någon som vill bestrida det, att lotterispel är en osund företeelse. Men vill man nu taga konsekvensen av inrättandet av ett statslotteri, så får man icke glömma, att det finns många andra osunda företeelser, som man icke kan komma till livs genom yttre tvångsåtgärder. Men det må väl ändå vara ett mycket långt steg ifrån att erkänna, att man icke kan helt avlägsna en sådan osund företeelse som spel på lotteri till att det skall från samhällsmakternas sida alldeles direkt understödjas.

Visserligen har andra kammaren denna gång, liksom det skedde 1916, bifallit förslaget, men jag kan icke finna annat, än att det vore i hög grad beklagligt, om denna gång även första kammaren skulle ansluta sig till den meningen, att vi skola öppna ytterligare tillfällen till lotterispel. Jag skall därför, herr talman, be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr von Hofsten: Då jag skulle vilja tillägga en synpunkt till dem, som den förste ärade talaren framfört, skall jag be att få yttra några ord.

Dessförinnan skulle jag emellertid vilja uttala, att jag i likhet med den siste talaren har ganska liten sympati i princip för att genom statens åtgöranden bidra att öka spellusten i landet. Den som har rest i Italiens större och mindre städer och sett, med vilken entusiasm folket där lever de dagar, då dragningarna försiggå i det stora italienska statslotteriet, hur befolkningen faktiskt lever för detta, blir visserligen icke i och för sig så särskilt intresserad av att låta det svenska folket få del av denna välsignelse.

Med denna ståndpunkt vill jag emellertid betona, att det här gäller endast en utredning av frågan. Man kan utgå ifrån att genom en utredning skulle i varje fall nya synpunkter kunna framkomma, ett material skulle kunna åstadkommas, varigenom man får tillfälle att bedöma de ekonomiska och sociala resultaten av ett lotteri, och man kan heller icke praktiskt frånse den synpunkt, som den förste talaren berört, att här utövas av allmänheten i betydande omfattning spel på utländska lotterier, varigenom penningar till avsevärda be-

lopp gå ur landet. Detta är en praktisk synpunkt, som man icke kan förbise.

Det andra är en formell synpunkt, som den förste talaren icke direkt berörde. Det är ju så, att riksdagen i sin helhet så sent som år 1916 beslutade en skrivelse i ärendet. Det vore väl rätt underligt, om riksdagen nu skulle desavuera sig själv.

Från nämnda praktiska och formella synpunkter ber jag för min del att få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till motionen.

Herr Pers: Det var en talare på förmiddagen, som yttrade, att man rättvisligen borde vänta bättre förstånd av första kammaren än av den andra, och jag ville försöka vädja till detta bättre förstånd, när det gäller föreliggande fråga.

Det är visserligen så, att moral och politik anses hava mycket litet gemensamt med varandra, men jag hör till dem, som mena, att moral och politik böra hava något gemensamt. Om vi också hava en del lotterier i landet, så bär det emot att försätta dem i permanens. Det ligger mig bestämt emot att få lotterispelet systematiserat i landet.

Det är sant, att herr von Hofsten söker att bemantra saken med att det gäller endast en utredning. Men vi skulle alldeles missuppfatta alla dessa utredningar, som igångsättas, vi skulle icke hava någon erfarenhet om dem, om vi icke visste, att då det tillsattes en utredningskommission, anser den sig hava fått ett mandat att komma till ett gynnsamt resultat i den riktning, för vilken utredningen har satts i gång. Att sätta till en förutsättningslös utredning i ett sådant ärende skulle verkligen endast kunna sättas i fråga, om vi hade så litet att göra för utredningsmän och utredningar här i landet, att vi icke visste, vad vi skulle sätta dem till. Men vi hava verkligen ett så stort överflöd av uppgifter, som äro klara och som äro nödvändiga, att jag anser, att herr von Hofstens limsticka icke bör kunna dragas så många med sig.

När jag såg detta beslut från andra kammaren, så tänkte jag, att vi, som bevilja saker och ting här, när vi bevilja anslag i riksdagen, verkligen inför ett sådant andra kammarens beslut böra iakttaga en självransakan, om vi icke kunde spara mera för att undslippa detta. Och även som skattebeviljare böra vi rannsaka oss, om vi icke hellre böra kunna släppa till litet mera skatter för att undgå vad jag skulle vilja kalla den olycka, som ligger i ett systematiserande av lotterispel, den agitation som det i själva verket blir för att det svenska folket skall spela på lotteri i större utsträckning än vad nu är fallet.

Det är möjligt, att en hel del av herrarna icke känna sig tilltalade av mina synpunkter, men det är en annan synpunkt också. Vi hava åtskilliga lotterier, som nu gå av stapeln undan för undan, vilkas behållning går till humanitära eller estetiska ändamål, till välgörenhetsuppgifter, till byggnader för muséer o. s. v. Jag är övertygad om att, ifall vi få ett statslotteri, som skall draga in pengar

(Om inrättande
av ett stats-
lotteri.
(Forts.)

(Om inrättande
av ett stats-
lotteri.
(Forts.)

åt staten, dessa ändamål icke komma att bliva tillgodosedda på samma sätt som nu. Antingen få vi uttaga medel skattevägen, eller också få dessa ändamål sitta emellan, där ej enskilda kunna i högre grad än nu pressas till att draga försorg om dem.

Jag anser, att vi i detta fall utan att vara moralister böra kunna stanna kvar på den ståndpunkt, där vi stå, och därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr vice talman! Jag har väckt denna motion med anledning av att regeringen enligt uppgift i pressen icke tänkt ställa sig till efterrättelse den av 1916 års riksdag i båda kamrarna beslutade skrivelse med begäran om utredning i begärda syfte.

Den utredning, som 1916 års riksdag hos Kungl. Maj:t begärde var avsedd att företagas snarast möjligt.

Frågan om statslotteri har ju så många gånger upptagits till behandling i denna kammare, att det icke kan vara något nytt att säga. Men när på grund av den interpellation, som i år framställdes i andra kammaren, herr statsrådet och chefen för kungl. finansdepartementet förklarade, att därest riksdagen ånyo skriver till Kungl. Maj:t, så vore han villig att upptaga frågan till förnyad välvillig behandling, och då nu andra kammaren beslutat en skrivelse, så vore det egendomligt, om icke första kammaren skulle biträda medkamrarens beslut.

Den fråga, som här föreligger, är av icke så liten nationalekonomisk betydelse. I flera generationer ha miljoner gått ut ur landet till utländska lotterier. Vi hava haft obehaget, men utlandet har haft alla fördelarna. Och det är icke obetydliga summor, som inom landet gå till de många enskilda lotterier, som medgivas för olika ändamål. Det upplystes under debatten i andra kammaren, att nära två hundra ansökningar om enskilda lotterier ingivits till regeringen, och det torde kunna antagas, att ett icke ringa antal av dessa vunnit regeringens tillstånd. Dessa enskilda lotterier gå många gånger till ändamål, som icke alltid äro så behövliga, och kontrollen över dessa medels användning är icke alltid så tillfredsställande. Genom inrättandet av ett statslotteri skulle säkert icke obetydliga medel tillföras statskassan, och en effektiv kontroll över dessa medels användning åstadkommas.

Den näst föregående talaren i denna debatt har yttrat, vad som alltid brukar framkomma, nämligen att det är omoraliskt att spela på lotteri. Men jag ber att få påpeka, att spellusten finnes hos folket, och det är icke fråga om huruvida man skulle spela på lotteri, utan frågan är här blott, på vilket lotteri man skall spela.

Jag skall icke upptaga kammarens tid med något långt discussionsinlägg i ämnet, då det, som jag nämnde, så många gånger förut varit behandlat, men då det här endast är fråga om en utredning, tillåter jag mig vördsamt hemställa till dem, som äro motståndare till motionen, att låta de principiella betänkligheterna fa-

ra och åtminstone gå så långt i medgivande, att de gå med på en utredning av detta spörsmål. Det torde vara ganska behöfligt, att frågan avföres från dagordningen. Den har i nära 30 år varit föremål för olika riksdagars behandling, och om en utredning nu kommer till stånd, så torde vi få motse ett slutligt avgörande i detta ämne. En utredning kan ju aldrig skada. Det gäller ju icke i dag att taga ståndpunkt till frågan, när och hur ett lotteri skall anordnas, utan det gäller att fatta ståndpunkt till frågan om en skrivelse med begäran om utredning. Det principiella ståndpunktstagandet till frågan om inrättandet av ett statslotteri kommer först, när utredningen är färdig.

*(Om inrättandet
av ett stats-
lotteri.
(Porta.)*

Jag tillåter mig, herr vice talman, att yrka bifall till reservationen.

Herr Alexanderson: Herr talman! Det har ju sagts, att denna fråga är så många gånger omdebatterad, att det icke finnes någonting nytt att säga om den, och kammarön är tydligen ganska allmänt angelägen att gå till votering ju förr dess hellre. Men för min del anser jag frågan verkligen vara av den allvarliga betydelse, att det första steget till en olycksdiger åtgärd icke får tagas utan att det åtminstone till det yttersta bekämpas. Jag skulle eljest för min del kunna avstå från ordet såsom väsentligen förekommen i de synpunkter, jag ville göra gällande, av herr Pers. Men jag skall nu tillåta mig att understryka några av dem, som han berört.

Vad först angår innebörden av det beslut, man här komme att fatta, har den siste talaren ånyo spelat på samma sträng som herr von Hofsten, att vad som begäres är ingenting annat än en fattig utredning, och ingen kan väl ha någonting emot att denna sak åtminstone kommer under utredning! Men det kan ju aldrig förnekas, att förespråkarna för denna lotteritanke skola inkassera ett bifall till skrivelseförslaget såsom ett sympatiuttalande till förmån för statslotteri; och så kommer det allmänt att betraktas och med rätta betraktas — det kan inte hjälpas — om en dylik »utredning» sker från riksdagens sida.

Om man principiellt är av den uppfattningen, att något svenskt statspenninglotteri icke bör förekomma, har man emellertid ingen som helst anledning att gå med på ett yrkande om »utredning». I viss mån föreligger för övrigt — vilket, trots att man anser sig hava så grundligt debatterat detta ämne, torde vara de flesta av herrarna obekant — en kommittéutredning i denna fråga i ett betänkande av år 1911, som avgavs av kommitterade, tillsatta för att undersöka, vilka åtgärder som kunde vidtagas för att förhindra spelet på utländska lotterier. Dessa kommitterade ansågo det visserligen icke egentligen ligga inom deras uppgift att därvid pröva, huruvida ett svenskt statslotteri borde inrättas, men de gingo ändock något in på den frågan och undersökte därvid särskilt huru ett sådant statslotteri måste vara inrättat för att i någon

Om inrättande
av ett stats-
lotteri.
(Forts.)

mån kunna fylla, vad man ju här i dag ånyo så starkt har betonat skulle vara en viktig uppgift, nämligen att förhindra utströmning av pengar till främmande lotterier. De betona, att det är uppenbart, att ett svenskt statslotteri, om det skall kunna fylla den uppgiften, måste organiseras med verklig plan och energi. Staten måste auktorisera ett stort antal kollektörer och underkollektörer, som driva agitation för att det skall spelas på det svenska lotteriet och icke på utländska; man måste vidare tillåta annonsering och annan reklam och på allt sätt i det yttre auktorisera och uppmuntra spelet på detta lotteri. Det kan icke vara något tvivel om att följderna härav måste bli, att lotterispellet i landet kommer att taga dimensioner, med vilka de nuvarande icke kunna tåla någon jämförelse.

Det är ingen tillfällighet, att ivrarna för detta svenska statslotteri i allmänhet komma från våra sydligaste provinser. Det är skåningar och halländingar, som framför allt hava kännning av det danska klasskoloniallotteriet och äro förargade över att de äro hänvisade att spela på detta lotteri, vida sämre än det danskarna själva få spela på, och se en del pengar gå ur landet. Men det förhåller sig icke alls på motsvarande sätt här uppe i landet. Det spelas icke tillnärmelsevis i samma omfattning här på verkliga penninglotterier. Men ett dylikt allmänt spelande skulle som sagt bli en övillkorlig följd av det sätt, varpå ett svenskt statspenninglotteri måste organiseras, om det skall fylla den uppgift, som man avser, att det skall fylla.

Nu har den siste ärade talaren erinrat om att vi hava hundratal smålotterier, vilkas behållning går till privata ändamål, kanske icke alltid så behjärtansvärda. Men det är den ofantliga skillnaden, att dessa lotterier icke äro *penninglotterier*, att det icke är penningvinster där, utan att det är diverse bohagsting eller villor och andra saker, som stoltsera som de stora vinsterna. Men det är ett helt annat spelbegär, som uppammas så snart kontanta penningar utgöra de lockande vinsterna.

Vad penninglotterier åter angår, förhåller det sig som herr Pers påpekade så, att man för närvarande har den möjligheten att utan att belasta statskassan uppmuntra ett och annat behövande allmännyttigt företag med ett tillfälligt lotteri, medan den möjligheten uppenbarligen skulle försvinna, om man överginge till att hava ett verkligt svenskt statslotteri.

Det har ju en gång här i landet funnits ett svenskt statslotteri, och det är ett faktum, att det tog åtskilliga decennier efter det man i princip blivit ense om att detta var någonting olycksaligt och borde avskaffas, innan man ändå slutligen lyckades avskaffa det. Vi hörde den siste talaren här nyss framhålla, att det skulle komma att bli högst väsentliga inkomster för den svenska statskassan, som skulle kunna erhållas genom dessa lotterier. Dels denna synpunkt och dels allt vad som eljest skulle resa sig mot ett försök att taga bort de tillfällen till lotterispelande, varvid man

redan invant det svenska folket, skulle ovillkorligen, såsom även de nämnda kommitterade i sitt betänkande år 1911 med synnerlig styrka framhållit — verka, att om man tagit steget att anordna ett statslotteri, man icke skall inbilla sig, att man därmed endast gjort ett »försök» och efter några år, om man tycker, att det har obehagliga verkningar, åter kan avskaffa det. Utan man har tagit ett steg, som man blott med yttersta möda och efter decenniens kamp möjligen skall åter kunna taga tillbaka.

Det är därför att jag är så övertygad om att här icke gäller någonting som lätt kan göras gott igen, utan att man står i begrepp att taga ett steg som man, om man också ångrar det, icke skall se sig i stånd att taga tillbaka, som jag för min del med en sådan iver instämmer i hemställan om bifall till utskottets yrkande.

Herr Nilsson, Johan, i Malmö: Herr talman! Det förefaller mig, som om alla dessa herrar, som hava uppträtt emot ett statslotteri, egentligen levde högt över det praktiska och levande livet. Medan man här talar emot ett statslotteri, så är säkerligen i allmänhet lotteriet den fattiges enda hopp.

Nyss sade herr Jacob Larsson, att ingenting inträffat, sedan riksdagen senast tog ställning till saken. Han tillade också, att lotterispel är någonting osunt, och herr Pers säger, att visserligen spelas det rätt mycket på lotterier här i landet, men han vill icke, att man skall systematisera detta spel. Jo, herr Jacob Larsson, det har verkligen inträffat någonting, sedan riksdagen senast tog ståndpunkt till denna sak. Till de tusenden och åter tusenden, som äro permanenta lotterispelare, hava sållat sig ytterligare åtskilliga tusental och åter tusental. Herr Alexanderson sade, att det var mycken spellust i den sydligare delen av landet. Det är riktigt, och de lotteriagenter, som hava tusentals sedlar, som de månatligen resa till Köpenhamn med, hava icke en man till varje sedel utan tre och fyra, ty om de hava ett tusen, som spela, så är det åtskilliga tusen, som stå i beredskap att rycka fram, om någon av de ordinarie och permanenta skulle tröttna. När det nu är så, att det verkligen råder så stor spellust, varför skulle vi då icke kunna taga konsekvenserna av detta? Varför skulle vi då icke kunna erkänna en av de sanningar, som herr Lindhagen så varmt förfäktar? Denna spellust är ett faktum, och då kan man fråga sig: varför skola dessa tusentals och åter tusentals kronor gå ut till Danmark? Det är icke allenast från södra Sverige herr Alexanderson! Jag känner folk och har samtalat med åtskilliga här i Stockholm, som också spela i det danska klasslotteriet. Jag kan icke uttala mig om hur det är ovanför Stockholm, men jag är övertygad om att åtskilliga spelare i det danska klasslotteriet även finnas i de övre delarna av landet.

Under sådana omständigheter kan jag verkligen, även om utredningen skulle resultera i ett positivt förslag, icke förstå, varför vi skulle vara så förskräckligt rädda för en utredning. En utredning

Om inrättande
av ett stats-
lotteri.
(Forts.)

Om inrättande
av ett stats-
lotteri.
(Forts.)

är ju begärd, och om den resulterar i ett positivt förslag och detta en gång skulle antagas av svenska riksdagen, anser jag ingen större olycka skedd därmed. Även uppe i dessa delar av landet finnas människor, som hava 3, 4, 5 och 6 lottsedlar i olika tillfälliga lotterier. Det vittnar i alla fall om att det finnes en spellust. Varför kan svenska staten då icke taga hand om detta och inrätta ett lotteri, liknande t. ex. det, som danska staten har?

Jag ber, herr talman, under dessa omständigheter att få yrka bifall till reservationen.

Herr Winberg: Jag skall fortfarande söka att icke förvåna mig över någonting, ehuru jag erkänner, att det börjar bli ganska svårt. Det skulle verkligen var pricken över i't, om den »demokratiserade folkförsamlingen» skulle företaga sig något positivt i denna fråga, som det varit omöjligt att få igenom, innan församlingen blev »demokratiserad», och gå in till den första socialdemokratiska regeringen med en framställning, att den skall komma med ett förslag om statslotteri, och denna socialdemokratiska regering sedan naturligtvis också skulle nödgas effektuera denna beställning. Det är kanske bäst att låta denna »nya demokrati» löpa linan ut så fort som möjligt, men det får jag lov att säga, att aldrig hade jag trott, att jag i sådan utsträckning skulle få rätt, när jag för ganska länge sedan ställde mig tvivlande beträffande verkligheten av det politiska genombrottet, som man talat om här. Utvecklingen tycks verkligen gå i en helt annan riktning.

Jag kan icke hjälpa, att jag måste komma tillbaka till min vän, herr Nilsson i Malmö, även i denna fråga. Såvitt jag fattade honom rätt, förklarade han, att »lotterispel numera är den fattiges enda tröst». Jag vet annars en ekonomisk lära, som heter socialismen, som säger, att arbetet är källan till allt välstånd och all förmögenhet. Nu ha vi fått höra den satsen omändrad dithän, att för närvarande är den fattiges enda hopp egentligen lotterispelet. Jag får lov att säga, att utvecklingen går ganska fort, ja, i sanning med en förvånansvärd fart.

Det är klart, att det tjänar ingenting till att här förlänga debatten. Jag har varit med i andra kammaren och behandlat denna sak åtskilliga gånger, och samma argument hava där förekommit. Nu skulle jag vilja för en gångs skull vända mig till mina vänner »de samhällsbevarande». Från deras sida hava vi sista tiden ofta hört, hur ofantligt viktigt det är att iakttaga sparsamhet och att få största möjliga arbetsintensitet till stånd. Hur står det egentligen i överensstämmelse med att ni nu säga, att vi skola just uppmuntra denna uppfattning, d. v. s. underskattandet av arbetet, ett underskattande som alltför mycket har gjort sig gällande redan tidigare, och att vi skola uppmuntra denna lust att genom spekulation eller spel eller på annat sätt, bara icke genom arbete, slå oss fram här i livet? Tro ni verkligen, att vi därigenom åstadkomma sundare och mera tilltalande samhällsförhållanden? Nej, man skall icke på det där sättet

ha ett slags lära och sedan ett leverne, som står fullständigt i strid med läran. (Om inrättande
av ett stats-
lotteri.
Forts.)

Det skall bliva synnerligen intressant att se, huruvida den s. k. demokratin verkligen sätter ett sådant insegel på sin utveckling, att den här företager någonting, som förut, innan vi hade denna demokrati här i landet, skulle hava varit alldeles omöjligt. Jag avvaktar sålunda med stort intresse utgången och hemställer, herr talman, på grund av vad jag yttrat, om bifall till utskottets förslag.

Herr von Koch: I sitt anförande här i kväll har motionären gjort gällande, att de viktigaste skälen för inrättande av ett penninglotteri vore att vissa goda företag därigenom kunde vinna uppmuntran. Går jag emellertid till hans egen motion förekommer däri ingenting om detta, utan det är en mycket krass synpunkt, som där gör sig gällande. Det väsentliga skälet för honom är enligt hans egen motion, att staten genom ett sådant penninglotteri skulle »erhålla en ny icke obetydlig inkomstkälla», något som nu, då de under krigsåren rikt givande skatteköllorna börja mattas, skulle vara synnerligen välkommet». Jag tror knappast, att jag någonsin sett en så krass motivering för ett viktigt förslag, som just detta, som förekommer i motionen.

Min ärade vän herr Nylander, reservant i det tillfälliga utskottet, kunde naturligtvis icke heller yttra sig i denna riktning. Han hade emellertid den uppfattningen, att ett stort penninglotteri, anordnat av svenska staten, skulle på något mystiskt sätt reglera folkets spel-lust, och herr Johan Nilsson, vilken tog saken betydligt enklare, yttrade sig ungefär så här: det finns så mycket spellust här i landet — låt den svenska staten taga hand om denna spellust, så kommer den ekonomiska nyttan därav staten till godo. Jag tror, att dessa herrar i alla fall fullkomligt förbise, vad som skulle inträffa, ifall ett sådant här statslotteri komme till stånd. Herr Alexanderson har redan antytt, vad som kommer att ske. Jag tror, att han har fullkomligt rätt, när han påpekar, att om det skall inrättas ett sådant svenskt statslotteri, måste det bli en mycket vidlyftig apparat, som sättes i gång, för att ett sådant lotteri skall bli en succes, om man så får säga, och detta komme helt naturligt att i en utomordentlig grad uppmuntra och uppfostra till spellust. Och så tror man, att detta skulle på något sätt kunna verka till att utflödet av pengar till utländska lotterier skulle försvinna! Det förefaller mig, som om det ligger en motsägelse i denna uppfattning. Ty hur kunna de, vilka överhuvud taget icke tro på att de restriktiva bestämmelserna gentemot utländska lotterier ha någon betydelse, förklara, att när man upprättar ett svenskt statslotteri och gör allt vad man kan för att spel-lusten skall uppväckas i landet, så skall spelandet på de utländska lotterierna komma att upphöra? I själva verket kommer det naturligtvis att bli så, att dessa utländska lotterier i ofantlig utsträckning komma att konkurrera med det inhemska lotteriet.

Jag skall icke ytterligare motivera min ståndpunkt närmare, men

Om inrättande
av ett stats-
lotteri.
(Forts.)

jag kan icke annat än framhålla — vad som för övrigt framhölls även under debatten 1916 — att en sådan här åtgärd från statens sida, anordnad på det sätt motionärerna nu ifrågasätta, skulle komma att på ett synnerligen farligt sätt appellera till en betänklig sida hos den svenska nationalkaraktären, nämligen att försöka vinna inkomster utan sparsamhet och utan arbete. Det är ju ett nationalfel, som vi svenskar ha, att vi ofta vilja vinna pengar och inkomster utan att verkligen vilja sätta till vår kraft och vår arbetsamhet i tillräcklig utsträckning. När man nu vid så många tillfällen framhåller, att det är arbete och sparsamhet, på vilka man nu skall bygga för framtiden, förefaller det onekligen vara ganska egendomligt, att man börjar tillämpa denna princip så, att man inrättar ett penninglotteri!

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få instämma i utskottets hemställan och yrkar sålunda avslag på motionen.

Herr Norling: Herr greve och talman, mina herrar! Efter allt vad som yttrats från båda de olika sidorna i denna fråga, skall jag för min del fatta mig ganska kort.

När man från håll, där man deklarerar sig som anhängare till lotteritanken, söker åstadkomma en motivering, heter det oftast, att man genom att inrätta ett svenskt statslotteri kan åstadkomma, att man hämmar penningflödet från Sverige till utlandet. Jag har för min del särskilt fäst mig vid detta argument, och jag har ofta frågat mig, om man verkligen kan vara alldeles viss om att påföljden blir den nämnda.

Betraktar man förhållandena inom landet och undersöker man, var det är som lotterispelet förekommer i sin största utsträckning, skall man finna, att det är nere i södra Sverige, som man framför allt spelar på utländska lotterier. Och jag tror, att man vidare måste erkänna — i varje fall måste nog envar, som har någon personlig erfarenhet där nere ifrån erkänna — att det härvidlag just är närheten till Köpenhamn, som spelar den avgörande rollen. En föregående talare har redan omnämnt, hurusom i varje större samhälle där nere finnes en eller flera kollektörer, vilka förmedla förbindelsen mellan de spelande och lotteriet. Jag känner mycket väl till dessa förhållanden, och jag vet, att detta påstående är riktigt. Det finnes talrika sådana kollektörer, vilka mottaga pengar av spelarna och med dem betala lottsedlarna samt resa in till Köpenhamn och hämta vinsterna i de sällsynta fall, då några vinster utfalla på lotter, som äro sålda åt denna sidan om Sundet. Det finns enligt mitt förmenande icke någon som helst anledning att förutsätta, att denna trafik skulle komma att upphöra, därest ett svenskt statslotteri funnes. Däremot skulle resultatet påtagligen bli, att den spellust, som nu i sådan enorm utsträckning förekommer där nere i södra Sverige och särskilt i de större samhällena utmed Sundet, skulle breda ut sig över hela det övriga landet, och från mina utgångspunkter kan jag i varje fall icke erkänna, att något gott därmed skulle vara vunnet.

För övrigt finns det ju redan så pass många svenska lotterier av

olika typer, att man näppeligen kan tala om något egentligt behov i detta avseende. Det är väl ändå icke själva etiketten statslotteri som skall göra't. Det finns gott om lotterier, men de ha veterligen icke ännu försakat något uppdämning av det omtalade penningflödet till utlandet. Skulle man tänka sig ett svenskt lotteri som skulle kunna bli tillräckligt konkurrenskraftigt i detta avseende, undrar jag, om det icke bleve nödvändigt att tillgripa den mest osympatiska typen av lotteri, som man överhuvud taget känner till, nämligen det s. k. nummerlotteriet. Ett dylikt finnes nere i Italien och kanske även på andra platser, men jag tror knappast, att någon tänkt sig, att man skulle använda just denna form för det blivande svenska lotteriet. Det bleve man nog emellertid nödsakad till, ifall man allvarligt ville möta konkurrensen från Danmark.

*Om inrättandet
av ett stats-
lotteri.
(Forts.)*

Det säges också, att man skulle kunna åstadkomma en verksamare samhällelig kontroll över lotterispelet, ifall man hade ett svenskt statslotteri i stället för alla dessa många smålotterier, som nu finnas. Jag tror, att det mycket väl kan gå an redan nu att kontrollera varje inom landet befintligt lotteri, och jag tror, att man i allmänhet mycket väl kan påstå, att de ändamål, som man har velat främja genom dessa smålotterier, äro så pass goda, att man ur den synpunkten mycket väl kan tolerera dem.

Utan att vilja lägga några moraliska synpunkter på frågan, tillåter jag mig att hysa den uppfattningen, att om man verkligen kan hålla spellusten inom något så när rimliga gränser, är detta en samhällsvinst som icke bör underskattas, och jag är fullkomligt övertygad om, att icke tjänar inrättandet av ett svenskt statslotteri ett sådant syftemål. Det förvånade mig ganska mycket att höra skånska röster tala för ett statslotteri. Där nere borde väl ändå erfarenheterna kunna tala sitt tydliga språk om vilken art av välsignelse som lotterierna ha att bjuda på. Jag är själv gammal skåning, känner mycket väl till förhållandena där nere, och jag måste säga, att dessa förhållanden enligt mitt förmenande synnerligen kraftigt bestyrka den uppfattning jag alltid haft, att vi kunna vara belättna över, att vi icke ha något statslotteri, ty hade vi ett sådant skulle helt säkert spelusten ha tagit samma omfattning här uppe i övre Sverige, som den sedan årtionden haft nere i Skåne.

Herr greve och talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Ekman Carl Gustaf: Ja, herr greve och talman, om det blir så, att första kammaren biträder andra kammarens beslut och man därigenom öppnar vägen till ett obligatoriskt statslotteri, kan jag icke underlåta att tillkännagiva, att jag tillhör dem som i det sista motsatt sig ett dylikt förfarande. Jag kan icke finna annat än att ett beslut därom skulle vara allt annat än landsgagneligt.

Här har man sagt — det har ju redan blivit bemött — att ett lotteri skulle vara de fattigas enda hopp. Ja, men det är ett så ytterst bedrägligt hopp, så att staten bör icke ställa sig bakom ett

Om inrättande
av ett stats-
lotteri.
(Ports.)

sådant eller i någon mån angiva det såsom verkligen ett hopp för de fattiga. Ju fattigare människorna äro, ju mera lockande blir det att spela. Men när det börjar bli så, att man tager hemmets sista tillgångar, tager sådant som tillhöra de mest oundgängliga existensmedlen för att försöka abonnera på detta sista hopp, är det, måste man fråga, verkligen en utveckling, som staten bör förorda? Att gå från arbete till spel såsom en naturlig utveckling i en demokratisk stat, där sporrande idéer skola göra sig gällande, är för mig fullständigt obegripligt. Herr Nilsson i Malmö sade, att här borde man tillvarataga en av de gamla sanningarna. Och den sanningen vore, att folket är spellystet. Det kan visserligen vara ett *faktum*, som man må vitsorda, men icke är det väl något som man kan inrangera bland »de gamla sanningarna», i den mening, i vilken vi tidigare i dag diskuterat om dessa. Men däremot finns det ett gammalt ord, en gammal sanning som lyder: »Inled oss icke frestelse!» Det ordet har staten i detta fall verkligen anledning att reflektera över och tillämpa på sitt eget uppträdande och sitt förhållande till människorna.

Herr von Hofsten talade om hur det gick till i Italien, där folket i städerna under dagarna före dragningarna går i en fullkomlig feberstämning. Jag trodde, att han från konstaterandet av denna iakttagelse skulle komma till vad jag tyckte vara den naturliga slutsatsen, nämligen att vi icke skola skapa liknande förhållanden här, ty det kan väl omöjligen vara någonting eftersträvansvärt, att hela folket drages från sina arbetsuppgifter till att febrilt följa utgången av spel på lotteri. Men han kom till den enligt mitt tycke underliga konklussionen, att han från den utgångspunkten förordade, att vi skulle inrätta ett statslotteri.

Man har här sagt, att det nu endast är fråga om en utredning. Men den utredningen kan väl icke ge något annat resultat än att så och så kombinerat och så och så arrangerat kommer ett lotteri att giva så och så stor behållning. Någon utredning om det principiellt mer eller mindre oriktiga i att gå på den ena eller andra linjen, förefaller det mig, att man icke behöver vidtaga. I detta avseende står väl problemet redan nu fullt klart och utrett, synes det mig, för var och en. Utan utredning vet man väl vad man i detta fall bör göra och icke göra.

Här säger man vidare, att andra stater anordna lotterier. Ja, det är sant: andra stater göra det. Men därför att andra göra något, som man känner vara orätt och som omöjligen — jag ser saken så — kan vara till välsignelse och till gagn för folket böra väl vi ej följa exemplet. Skola vi därför att andra lotterier skapa sig förtjänster, också söka likna dem? En sådan argumentation kan omöjligen övertyga mig.

I följ skrev riksdagen till Kungl. Maj:t med anhållan, att Kungl. Maj:t skulle vidtaga utredning rörande åtgärder mot kortspels utbredande. Vad är kortspelet annat än en annan form för precis samma sak, som lotterispelet och då betecknade man det som en olycka, att det i den omfattning, som här skedde, bedrevs kortspel. Aret efteråt skall man skriva till Kungl. Maj:t och säga: Var så

god och försök utreda, om vi icke skulle inrätta lotterispel, permanenta sådana. Någon konsekvens borde det väl vara också i detta avseende i uppträdandet från riksdagens sida.

Jag vill för min del ändå hoppas, att första kammaren verkligen företräder en bättre insikt än den andra kammaren visat i denna fråga. Och då jag till det sista vill vidhålla detta hopp, tillåter jag mig, herr greve och talman, att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Johansson, August: Då jag är en av dem, som inom utskottet yrkat avslag på motionen, vill jag i kammaren likaväl som i utskottet uttala mitt avståndstagande från motionen, och jag vill för min del instämma med den föregående talaren.

Men så vill jag nämna varför jag intagit denna ståndpunkt i utskottet och här i kammaren. I det samhälle, intill vilket jag bor, finns en kooperativ affär och dess föreståndare tog upp order på lottsedlar. En massa ynglingar köpte lotter, så att det blev som ett fullständigt kontor. Två stationsskrivare i samhället spelade så länge, som deras lön räckte, och sedan tillgrepo de posten för att skaffa mera pengar. De vore de mest förhoppningsfulla ynglingar man kan tänka sig, och de blevo nu häktade förra året. Efter en sådan erfarenhet och med kännedom om dessa ynglingar och deras föräldrar, kan man aldrig vara med om ett sådant förslag som detta.

Alla torde hava sett, hurusom för en tid sedan ungefär samma sak inträffade med en av våra landsfiskaler. Det lämnades då 8,000 kronor för att fylla den uppkomna bristen, men några dagar efteråt var det lika galet igen, och nu sitter han inne på ett år och sex månader.

Jag har i 20 års tid haft tillfälle att iakttaga de lotterier som bedrivs här i Stockholm vid hästutställningarna. Där får man se tusentals personer, och det märkvärdigaste är, att de flesta äro arbetarehustrur. Jag har varit med nästan alla åren vid dragningsarna, och då siffrorna skrivs upp på svarta tavlan, stå de med hela packar av sedlar, låt vara att de icke kosta mer än sex kronor. De gå också i kompaniskap om sedlarna i oändlighet. När sedan dragningen är slut, och de icke ha vunnit något, skulle jag önska, att herarrna finge höra, hur de taga vid sig och vad de säga. De ha sparat dessa pengar en lång tid, och då pengarna äro slut, gå andra in för att de skola kunna lösa sedlarna undan för undan, och sedan få de ingenting alls. Jag har under dessa tjugo år icke hört mer än en enda arbetarehustru, som vann något. Hon vann ett ekipage, och detta har lockat alla undan för undan till att spela, men de vinna aldrig någonting. Vad som också gjort intryck på mig har varit att höra, hur de sagt, då de icke fått någon vinst: »Och vi som hade ställt till för att ha en fest, där vi skulle skifta rovet!» Det har också varit hela klungor fylkade omkring dem som haft lottsedlarna, och så ha de sagt: »Ja, då få vi väl gå hem och festa, fast vi ingenting vunnit.»

*Om inrättande
av ett stat-
lotteri.
(Forts.)*

Om inrättande
av ett stats-
lotteri.
(Forts.)

För min enskilda del har jag icke kunnat gå med på detta förslag, och jag skall aldrig kunna vara med om att bidra till något sådant.

Var och en som liksom jag har en del tjänare vet, hur det går till i detta fall. Ens drängar komma och vilja taga ut 10, 15, 20 kronor i månaden, och frågar man dem, vartill de skola ha det, så svara de: »Jo, vi skola spela på lotteri.» Det finns nog också på landsbygden försäljare av sedlar. När man sedan skall likvidera på hösten, ha dessa drängar ingenting att lyfta. Om man då framhåller för dem, hur barnsligt det är att göra på detta sätt, så säga de: »Ja, det är bara 10 kronor, men jag skall vinna 10,000», och de tänka bara på detta och jagas vidare. Det är väl i alla fall icke riktigt. Tacka vill jag de andra, som ha förstånd att sköta sig och sätta in sina pengar på bok och göra dem räntebärande. De ha fröjd av livet och behöva icke råka ut för sådana svårigheter.

Jag ber, herr greve och talman, att få yrka avslag på motionen.

Herr Schlyter: Jag begärde ordet, då jag till min överraskning hörde en socialdemokrat uttala sig till förmån för inrättande av ett statslotteri. Då penninglotteri för mig står såsom en mycket osympatisk form av »arbetsfri inkomst», vill jag endast tillkännagiva, att jag i motsats till herr Nilsson i Malmö kommer att på det sättet tillämpa den »gamla sanningen» om penninglotteriers förkastlighet, att jag kommer att rösta för avslag på motionen och bifall till utskottets förslag.

Herr Nilsson, Johan, i Malmö: Herr talman! Det har enligt min mening varit alldeles för mycket rättfärdighet i församlingen och eftersom andra säga till mig: Inled oss icke i frestelse! skulle jag vilja svara: Varen icke för rättfärdiga! Ty om herrarna nu besluta att avslå reservanternas förslag, vad inträffar? Jo, enligt herrarnas mening ha vi därmed räddat vår själ. Lotterierna finnas väl icke mera — jag förmodar, att herrarna ändå icke ha den uppfattningen. Ty lotterierna komma fortfarande att finnas, ja de komma kanske att ytterligare ökas. Och då en del uppsvenska representanter så högmoraliskt tala om sin förkastelsedom över lotterier får jag verkligen säga, att går man ut på gatorna här i staden, får man en annan uppfattning om lotteriernas förekomst här uppe. Man får icke gå i fred för alla dessa människor som skrika ut dragningslistor, och det bevisar, att det finns lotterier trots allt. Och då har jag tillåtit mig ha den kätterska meningen, att när detta finnes, varför kan man då icke erkänna det som en sanning, även om herr Ekman icke tycker, att den är jämförlig med de sanningar, för vilka herr Lindhagen kämpar. Jag vill erkänna det som en sanning, och då har jag tyckt, att staten borde taga hand om denna sak och anslå inkomsterna av en dylik verksamhet till kulturella ändamål.

Herr Winberg har i en hast fått en synnerligen stor respekt

*Om inrättande
av ett stats-
lotteri.
(Forts.)*

för arbetet. Jag kan icke säga, att hans meningsfränder åtminstone i Ryssland ha samma uppfattning, men i alla fall gläder jag mig därät, ty arbete befördrar ju hälsa och välstånd. Nu är det emellertid ändock så, att en hel del människor både fattiga och kanske något mindre fattiga tycka, oberoende av all inblandning av demokrati m. m., att arbetet icke befördrar hälsa och välstånd i den hastiga takt de önska, och då ha de, som jag förut sade, lotteriet som sin poesi vid sidan om det välstånd arbetet skänker. Där sätta de in några ören och lyckas de, så lyckas de, men lyckas de icke, så ha de icke ruinerat sig på den lilla bagatell de offrat på lottsedeln. Jag tror, att man mycket väl med uppriktighet kan erkänna allt detta, och då har jag som sagt tillåtit mig ha den uppfattningen, att staten bör taga hand om saken och att det icke är riktigt att våra miljoner vandra ut till utlandet. Nu har till exempel ett nytt lotteri börjat operera i vårt land. Det har nämligen kommit en del lotteribrev från Finland, och varför skall icke även Norge komma med dylika, Danmark ha vi ju redan. Vi äro alldeles för högmoraliska att äga lotterier här i landet, men vi spela i utlandet.

Herr talman, jag vidhåller mitt yrkande om bifall till reservationen.

Herr Petrén, Bror: Herr greve och talman! Då man suttit och lyssnat till denna debatt och dess skiftande uttalanden, är det liksom man gripes av en önskan och ett obetingligt behov att få till protokollet antecknad den ståndpunkt man intar i frågan. Det är ju så, att det icke är sed i denna kammare att instämma i andras uttalanden, och då öppen omröstning icke heller äger rum, har man icke någon annan möjlighet för att få sitt votum antecknat till protokollet än att begära ordet.

Jag är själv skåning, men jag står i denna fråga emot flertalet av mina länskamrater. Jag behöver inte många ord för att säga varför. Jag gör det, därför att den bild jag fått nerifrån de skånska städerna och den skånska landsbygden, där spellusten har genomsyrat större delen av befolkningen så i stad som å land, är sådan, att jag absolut icke önskar, att situationen skall bli likadan över hela landet. Det är min bestämda övertygelse, att det är till olägenhet för befolkningen, att spellusten florerar på det sätt, som där sker. Men min aversion mot spellusten och emot dessa förhållanden bygger icke bara på vad jag dagligen fått se för mina ögon därnere i Skåne. Den bygger också på den erfarenheten jag har från den tid, jag suttit med i regeringen. Det är så, att det under dessa år har bränt sig in i mitt sinne med alltmer stigande styrka ett intryck av att lotteriformerna här i landet hålla på att växa till och breda ut sig på ett sätt, som bestämt är till olägenhet för landet. Jag vill för min del icke vara med om någonting, som är ägnat att underlätta och underblåsa dessa tendenser, och kan därför ej heller medverka till ett av svenska staten anordnat penninglotteri. Det är inte alls i känslan av att vara mera rättfärdig än motsidans män, som jag uttalar detta

(Om inrättande
av ett stats-
lotteri.
(Forts.)

omdöme. Jag gör det enbart därför, att jag har en orubblig övertygelse att penninglotterier inte äro till gagn utan till skada för ett land. Det är någonting osunt över hela denna företeelse och något motbjudande i dess legalisering, och jag ämnar rösta emot även förslaget om en utredning i frågan, därför att om man *principiellt* är emot saken, så finnes icke något sunt förnuft i att gå med på en utredning. Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets förslag.

Herr Johansson. Johan Bernhard: Herr Alexanderson nämnde i anledning av mitt yttrande om förekomsten av spel-lustan, att det är en väsentlig skillnad mellan dessa för enskilda ändamål inrättade varulotterier och ett statslotteri, som skulle bliva ett rent penninglotteri. Jag tillåter mig dock erinra därom, att Dramatiska teaterns lotteri och, såvitt jag vill minnas, även Nordiska museets lotteri också voro penninglotterier, och, som en talare i andra kammaren uttryckte sig, vi kunna vara glada över att Dramatiska teatern ligger i Stockholm och icke i Köpenhamn. För övrigt vill jag om våra varulotterier säga, att allmänheten icke så sällan blir lurad på grund av de dåliga varor som där utlottas.

Det har i andra länder företagits utredningar om motarbetande av lotterispel, och man har där funnit lämpligt att inrätta statslotteri för att därmed motverka lusten att spela på utländska lotterier. Varför skulle ej vad som sålunda har befunnits lämpligt att vidtaga i andra länder, t. ex. våra grannländer, också befinnas lämpligt att vidtaga hos oss?

För övrigt vill jag säga i anledning av förekomsten av de otaligt många lotterierna här inom landet, att i och med att regeringen beviljat tillstånd till alla dessa lotterier är därmed också själva *principen* om lotterispel erkänd. Det gäller, som jag nyss sade, inte frågan om man skall spela på lotteri, utan det gäller här frågan: på vilket lotteri är det lämpligast, att man låter allmänheten spela? Om man anser, att lotterispel är så omoraliskt, varför vidtar man då inte en utredning om förekomsten av alla dessa enskilda lotterier för att på det sättet få detta inhemska lotterispel stävjat? Och jag vill i anledning av herr Carl Gustaf Ekmans yttrande säga, att jag skulle livligt önska, att denna utredning, som blir igångsatt, om kammaren bifaller motionen, måtte omfatta även de enskilda lotterierna och att en utredning i lotterifrågan i *hela* dess vidd måtte komma till stånd.

Det sades nyss under debatten, att det är mest i Skåne, Halland och de sydligaste provinserna som lotterispel förekommer, men jag har alldeles nyss fått en uppgift från fullt trovärdigt håll, att även på Gottland förkomma agenter för det danska klasslotteriet, och det är inte otroligt, att de förekomma även betydligt längre uppåt landet.

Det har en gång, som herr Alexanderson mycket riktigt erinrade, redan förelegat ett sakkunnigbetänkande om lotterispel. I den utredning, som då gjordes, vars resultat blev helt negativt, förekommo dock tillstyrkande yttranden från ett stort antal myndigheter här i landet.

I anledning av vad jag sålunda anfört tillåter jag mig vidhålla mitt yrkande om bifall till reservationen.

*Om inrättand-
av ett stats-
lotteri.
(Forts.)*

Herr Hellberg: Herr talman! När jag åhört denna debatt i kammaren, har jag kommit att erinra mig en händelse från mina yngre dagar. Det fanns i den stad, där jag då levde, en ämbetsman, som var känd i hela staden såsom en den allra flitigaste lotterispelare — han spelade är ut och är in och begagnade alla möjligheter att spela. Man undrade litet på, varav det kom sig. Men så fick man en dag förklaringen: mannen var en förfalskare och förfalskningarna hade pågått i många år. Hans enda hopp hade varit, att han skulle vinna på lotteri. Jag tror, mina herrar, att det inte är alldeles någon tillfällighet, att man sätter sitt hopp till lotterivinster, när man har kommit i en sådan ställning som denne person. Jag menar naturligtvis inte något så enfaldigt som att lotterispelare vanligen skulle vara bedragare, men jag menar, att lotterierna äro i hög grad ägnade att locka folk bort ifrån den enda sunda vägen att skapa sig en ställning i livet och att förföra dem med förhoppningar att genom en hasard så att säga kunna fånga lyckan i flykten.

Det är naturligtvis sant, som det sades från en talare på skånebänken, att folk spelar på lotteri. Det kan inte bestridas, det är ett faktum. Men skall man *därför* att man inte kan hindra dem att spela på lotteri, direkt uppmuntra dem att spela, genom att göra lotteriet till en statsinstitution, vilken, som flera talare här ha utvecklat, naturligtvis komme att göras så verksam och så väl organiserad som möjligt? Det vill jag fråga.

För att riktigt klart visa konsekvenserna av detta resonemang, detta försök att driva ut djävulen med Belsebub, skall jag tillåta mig att citera — det må visserligen ligga en överdrift i det, men det är i alla fall ägnat att belysa saken — vad en medlem av kammaren enskilt sade till mig, när han hörde nämnda talare på Skånebänken resonera som så: »det är ett faktum, att folk spelar, därför måste vi inrätta statslotteri». — »Ja, sade han det är ett faktum också. att folk lever sedeslöst, varför skulle man då inte inrätta bordeller? — de skulle säkerligen kunna bli ganska vinstgivande.»

Ja, mina herrar, det är sakens kärna: Ni må sedan tala om rättfärdighet och vad ni vilja, men det är det valet vi ha att göra: skola vi uppmuntra det vi känna är orätt eller, fastän det många gånger synes hopplöst, göra vad vi kunna för att bekämpa det? Det är så vi måste ställa frågan.

Det är redan talat för länge i ämnet, och det kan vara överflödigt, att jag säger något mer. Jag kan dock inte underlåta att ge uttryck av en viss sympati för vad herr Winberg här sagt: »det skall bli roligt att se, hur den nya demokratien här håller provet» — menade han. Det har inte minst i det utskott, jag tillhör, tvivlats om huruvida det finns någon hållbar grund för ett tvåkammerssystem, och av dem, som försvara ett sådant system, har det brukat anföras, att det kan vara gott att ha en kammare, som mera företräder besinningsfull-

Om inrättade
av ett stats-
lotteri.
(Forts.)

heten och eftertanken. Det skall bli intressant att se, om denna kam-
mare vid detta tillfälle vill göra sig förtjänt av det förtroende, som
ligger i att man vill tillmäta den en sådan uppgift.

I en visserligen inte så stark förhoppning, att den skall göra det,
tillåter jag mig, herr talman, att yrka bifall till utskottets hem-
ställan.

Herr Wickman: I anledning av herr Schlyters yttrande, att
han förvånade sig över att det fanns någon socialdemokrat, som ville
yrka bifall till detta förslag, om ett statslotteri, skall jag be att få
tillkännage, att jag står på samma ståndpunkt som herr Nilsson
i Malmö, och jag vill förklara, att många andra socialdemokrater följa
oss i det fallet.

Jag ber att få ansluta mig till herr Nilssons i Malmö yrkande.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr tal-
mannen jämlikt därunder framkomna yrkanden propositioner, först
på bifall till vad utskottet i föreliggande utlåtande hemställt samt
vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlå-
tandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att
hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig
finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och
anslogs en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad första kammarens andra tillfälliga utskott
hemställt i sitt utlåtande nr 18, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlå-
tandet fogade reservationen.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos röster-
na hava utfallit sålunda:

Ja — 46;

Nej — 47.

Om statens
järnvägars
lokomotiv-
bränsle.

Föredrogs ånyo första kammarens andra tillfälliga utskotts ut-
låtande, nr 19, i anledning av väckt motion angående skrivelse till
Konungen med begäran om utredning och förslag i fråga om använ-
dande vid statens järnvägar av ved och torv som lokomotivbränsle.

I en inom första kammaren väckt och till dess andra tillfälliga
utskott hänvisad motion, nr 200, hade herr Rosén hemställt, att riks-

dagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa skyndsamt utredning angående användande vid statens järnvägar av ved och torv som lokomotivbränsle, samt att Kungl. Maj:t måtte vidtaga de åtgärder, vartill utredningen kunde föranleda.

*Om statens
järnvägars
lokomotiv-
bränsle.
(Forts.)*

Utskottet hade i föreliggande utlåtande av angiven orsak hemställt, att ifrågakommande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Rerr Rosén: Herr talman! Det är glädjande, att utskottet uttalar den uppfattningen, att »det bör allvarligt övervägas, huruvida icke torveldning kan och bör ifrågakomma särskilt i vad det gäller mindre statsbanesträckor av bibanenatur, där trafikintensiteten icke i regel är särdeles stor, ävensom ifråga om viss lokal- och godstrafik å de större linjerna». Men det hade varit ännu mer glädjande, om utskottet velat tillstyrka en utredning om åtgärder i sådant syfte. Detta hade varit så mycket mer nödvändigt, som järnvägsstyrelsen fortfarande ställer sig avvisande till tanken på användande av torv som lokomotivbränsle annat än i nödfall. Järnvägsstyrelsens ekonomiska uppfattning framgår av ett uttalande på sidan 9 i utlåtandet, där det heter på tal om veden, att denna betingar ett pris i handeln, som motsvarar ett stenkolspris av omkring 135 kr per ton. »Detta pris», säger järnvägsstyrelsen, »är endast obetydligt lägre än nuvarande högt uppdrivna stenkolspris», som då uppgick till 150 kr. per ton. Alltså var veden 10 % billigare än stenkolen, vilket enligt järnvägsstyrelsens uppfattning är en mycket obetydlig prisskillnad. En besparing av 10 % skulle dock i vilken annan affär som helst betraktas såsom en mycket avsevärd vinst.

Järnvägsstyrelsen fick intresse för torvpulver som lokomotivbränsle, sedan lyckade proveldningar med torvpulver företagits på Rimbo-banan. Provningsarna vid statens järnvägar gävo enligt järnvägsstyrelsens uttalande löftesrika resultat, och provningslokomotivets dragkraft kunde med sådan eldning tillfullo utnyttjas. Eldarens arbete blev i hög grad förenklat. På grund av dessa goda resultat begärde järnvägsstyrelsen ett anslag av 1,300,000 kr. för anläggande av en torvpulverfabrik, och sedermera ha ytterligare åtgärder vidtagits för torvproduktion. Men den 1 november 1919 anmälde järnvägsstyrelsen till regeringen, att den för sin del ämnade upphöra med torvberedningen. Skälet härför angives i utlåtandet vara att torvberedningen »med då rådande kolpris ej ansågs lönande» och vidare »emedan torvbränslet, vad gäller lokomotiv, alltjämt ansågs bära ersättas med stenkol, som kunde anskaffas till samma eller lägre kostnad». Alltså, när järnvägsstyrelsen kunde få stenkol från utlandet till samma pris, för vilket den kunde producera torv inom landet, så ansåg styrelsen det vara med landets och järnvägarnas fördel förenligt att skicka pengarna till

Om statens
järnvägars
lokomotiv-
bränsle.
(Forts.)

utlandet. Icke fullt 4 månader senare, eller den 25 februari innevarande år, anmälde styrelsen till regeringen, att den ämnade fortsätta torvberedningen tills vidare under innevarande år. Det inger sannerligen icke något större förtroende till styrelsen, då den handlar på detta sätt. Styrelsen har inte ens tagit reda på resultatet av torveldningen vid enskilda järnvägar, förrän frågan kom upp i riksdagen. Då ha utlåtanden infordrats från några av de järnvägar, som i stor utsträckning använt torv som lokomotivbränsle. Dessa utlåtanden från enskilda järnvägar visa, att torveldningen givit gott resultat. Man kan, såsom vid Sölvesborg—Olovström—Älmhults järnväg, vid torveldning framföra tåg med ända till 41 lastade vagnar i stigning 1:60, och på vissa järnvägar framför man torveldade tåg med upp till 55 km. hastighet. Vid de ved- och torveldande järnvägarna har driften under de senare åren givit ett utmärkt gott resultat, medan vid statens järnvägar driften har givit ett synnerligen dåligt resultat. För sista året uppgår ju förlusten på driften vid statsbanorna till icke mindre än 11 miljoner kronor. Men ändå kan det inte komma ifråga att använda torv vid statens järnvägar. Trafikförhållandena där skulle, påstår styrelsen, vara så helt annorlunda än vid de enskilda järnvägarna. Detta är naturligtvis riktigt i vad det gäller de stora snälltågen men icke i något annat avseende.

Järnvägsstyrelsen önskar, att riksdagen icke skall göra något uttalande i denna fråga utan avvakta torvkommitténs förslag. Denna kommitté har enligt årets berättelse om vad i rikets styrelse sig tilldragit framlagt förslag om inrättande av ett bränsleinstitut och en torvskola och kommer snart med en statistisk utredning, men något annat har man tydligen icke att vänta därifrån. I denna kommitté sitter bland andra en byråingenjör vid statens järnvägar, vilken är tillförordnad chef för statens järnvägars brännorvsberedning. Då styrelsen i november sistlidna år beslöt upphöra med torvberedningen, vill det synas, som om man icke kan ha mycket att vänta från det hållet.

Utskottet hänvisade både till torvkommittén och till den kommission som tillsatts för utredning angående statsbanornas ekonomi. Järnvägsstyrelsen har icke hänvisat till denna sistnämnda kommission, ehuru representanter för statens järnvägar där icke saknas. Men då styrelsen uttalat, att den anser, att varken ved eller torv under normala förhållanden äro lämpliga som lokomotivbränsle vid statens järnvägar, är det uppenbarligen icke av intresse för torvkommitténs utredning som järnvägsstyrelsen bett utskottet att avstyrka motionen.

Egendomligt är att finna, att några dagar innan järnvägsstyrelsen avgav sitt uttalande till utskottet, förekom i Svensk Handeltidning en artikel, vari meddelades, att vederbörande inom järnvägsstyrelsen uttalat, att meningen vore att framdeles använda torv som lokomotivbränsle i viss omfattning. Men vad är då meningen med det officiella uttalande, som sedan göres, att man

icke ämnar fortsätta med torveldning, som man finner olämplig vid statens järnvägar?

*Om statens
järnvägars
lokomotiv-
bränsle.*

(Forts.)

I samma artikel i Svensk Handelstidning lämnas också en intressant upplysning angående kostnaderna för torvens framställning. Dessa uppgifter äro också lämnade av vederbörande inom järnvägsstyrelsen. Enligt denna uppgift kostar torven 35—40 kr. per ton eller, uttryckt i stenkolens bränslevärde, 70 å 80 kr. per ton, medan stenkolspriset f. n. är cirka 150 kr., alltså dubbla priset. Men i sitt utlåtande nämner järnvägsstyrelsen ingenting om priset på torvbränslet.

Att denna fråga är av en oerhörd betydelse framgår av några uppgifter, som statsrådet och chefen för civildepartementet lämnade denna kammare i fjol vid behandlingen av frågan om statsbanornas ekonomi. Statsrådet upplyste om, att den förnämsta grunden till att statsjärnvägarnas utgifter sprungit i höjden, så att hela driften kommit att uppvisa högst betydande underskott, är att söka i bränslekostnadernas stegring. Bränslekostnaderna vid statens järnvägar uppgingo 1914 till 8,755,000 kr. men 1918 till 108,135,000 kr. Statsrådet upplyste, att trafiken var ungefärligen lika stor 1914 och 1918, men bränslekostnaderna företedde en ökning av mer än 99 miljoner kronor. Vid de enskilda järnvägarna, som förut hade gått med förlust, hade man under dessa senare år drivit trafiken med ekonomisk fördel, men vid statsbanorna har förlusten under samma tid varit avsevärd.

I dag innehöllo tidningarna en upplysning ifrån Danmark, att man där väntar framläggandet inför riksdagen av ett stortställt förslag om utnyttjande av torvmossarna, vilka anses tillräckliga för en tid av 150 år framåt och som äro avsedda att skapa både ljus, värme och kraft. Ett sådant förslag borde utarbetas även här.

I min motion yttrar jag, att statens järnvägars ovilja mot torvbränslet är av gammalt datum. Detta har av järnvägsstyrelsen i dess utlåtande tillfullo bekräftats. Det heter där, att man icke kan vid statens järnvägar använda torvbränsle annat än i nödfall. Då det är nödvändigt enligt min uppfattning, att denna fråga, trots järnvägsstyrelsens motstånd föres framåt, hemställer jag, att kammaren måtte bifalla motionen.

Herr Norling: Herr greve och talman! Vid denna sena timme kan det knappast vara välbetänkt att förlänga meningsutbytet i den föreliggande frågan utöver vad som är strängt nödvändigt. Jag skall därför inskränka mig till, att med några få ord söka klargöra anledningen till, att utskottet funnit sig böra stanna vid ett avslagsyrkande.

Den ärade motionären har utgått ifrån, att det särskilt av nationalekonomiska skäl skulle vara önskvärt att i ökad utsträckning använda inhemskt lokomotivbränsle, och utskottet har, som kammaren finner av det föreliggande betänkandet, principie

*Om statens
järnvägars
lokomotiv-
bränsle.
(Korts.)*

anslutit sig till denna uppfattning, dock med den viktiga reservationen, att icke ensamt hänsynen till önskvärdheten av vårt oberoende av det dyrbara utländska bränslet få vara vägledande, när det gäller att bedöma frågan. Man måste, enligt utskottets förmenande, också taga hänsyn till vissa andra omständigheter, och beträffande dem torde resultaten av de ganska omfattande försök med ved- och torveldning, som redan förekommit vid statens järnvägar, böra tillerkännas vitsord framför teoretiska spekulationer, som endast helt lösligt bottna i verklighetens mark.

Vad särskilt torvfrågan beträffar, synes all erfarenhet ge vid handen, att den vanliga bränntorven, när den är av god kvalitet, utmärkt väl lämpar sig som bränsle i stationära eldstäder. Den kan även med fördel, efter vad det vill synas, användas som lokomotivbränsle, när det gäller enklare tågförhållanden och lindrig trafik, men däremot möta påtagliga olägenheter, när det gäller stora tåg med pålitliga gångtider vid relativt stora tågastigheter. Sammanställer man med varandra erfarenheterna från statens järnvägar och de enskilda banor, som använt torv i större myckenhet som lokomotivbränsle, skall man tvivelsutan finna denna utskottets uppfattning synnerligen väl dokumenterad. Vid detta förhållande har utskottet ansett sig ha goda skäl att förorda ett övervägande, huruvida icke torveldning i ökad omfattning bör kunna ifrågakomma särskilt när det gäller mindre statsbanesträckor av bibanenatur och med relativt svag trafikintensitet, men även i fråga om viss lokal- och godstrafik å de större linjerna.

För egen del anser jag mig emellertid härtill böra föga en erinran. Om inte alla tecken visa miste, ha vi visserligen här i landet ganska ansevärd bränntorvsförråd, men det vore en vidskepelse att föreställa sig dessa förråd som praktiskt taget outtömliga. Skulle man utnyttja dem i den omfattning, som bleve erforderlig, därest statens järnvägar i avsevärd grad överginge till torveldning å lokomotiven, kunde den kalamiteten lätt inträffa, att förråden bottenlåsades tidigare än vad som vore förenligt med sund och god ekonomi. Det tvivelsutan riktigaaste, och det som jämväl från nationalekonomiska utgångspunkter förefaller tillräddigast, synes vara att reservera torven för andra ändamål, d. v. s. för eldning i stationära eldstäder. Såsom utskottet tillåtit sig påpeka, kan en något så när rationell lösning av frågan om vårt oberoende av det dyrbara utländska bränslet knappast tänkas annorlunda än i samband med en omfattande elektrifiering av järnvägsnätet.

Vad veden beträffar synes krisårens erfarenheter ge vid handen, att detta slag av lokomotivbränsle icke utan rätt avsevärda olägenheter kan komma till användning i större omfattning. Jag nöjer mig beträffande denna sak med att hänvisa till vad järnvägsstyrelsen haft anföra, och jag tror att dess argumentering är ganska stark just därför, att den bygger icke på lösa antaganden, utan på resultaten av ganska omfattande praktiska försök.

Herr Rosén har visserligen i sitt anförande framhållit, att en-

*Om statens
järnvägars
lokomotiv-
bränsel.
(Forts.)*

ligt järnvägsstyrelsens egna beräkningar skulle användningen av veden, även med de högt uppskrivade stenkolspris som för närvarande gälla, komma att ställa sig ca 20 % billigare än om man använder stenkol. Detta resonemang är riktigt, men endast under förutsättning att man helt och hållet bortser från de olägenheter, som användningen av ved i större utsträckning påtagligen drager med sig. En bland dessa olägenheter består däri, att, enligt vad som framgår av järnvägsstyrelsens egna uttalanden, man måste räkna med 25 % sämre driftresultat i vissa avseenden, bland annat i så måtto, att man måste minska tågsätten ganska avsevärt och därutinnan att det bleve svårt att upprätthålla tågtiderna o. s. v.

I likhet med motionären själv har emellertid utskottet funnit, att hela den fråga det här gäller, ännu befinner sig i ett delvis outrett läge. Då motionären ingenting annat yrkat än en skyndsam utredning, kan det ju förefalla, som borde den logiska konsekvensen av utskottets hela resonemang varit ett tillstyrkande av motionen. Jag vågar också försäkra, att utskottet icke skulle tvekat att föreslå en skrivelse i motionens syfte, därest det icke uppenbarligen varit så, att frågan redan är föremål för utredning. 1916 års torvkommitté, som ännu fortsätter sina arbeten, har i uppdrag att »utreda och avgiva förslag beträffande de åtgärder, som från statens sida kunna ytterligare vidtagas för att främja produktionen och användningen av bränsle, framför allt av torv». Och 1919 års statsbanekommission skall enligt sin instruktion verkställa en allsidig utredning om, vad som kan åtgöras i syfte att åstadkomma ett ekonomiskt tillfredsställande resultat av statsbanedriften. Man kan således påstå, att problemet i själva verket samtidigt angripes från två håll, och vid sådant förhållande har utskottet ansett, att man inte rimligen bör påkalla ytterligare en tredje utredning, innan resultatet av de båda redan pågående kan fixeras. Det har ju ofta — och kanske inte alldeles utan fog — klagats över att utredningsmaskineriet tagit en alltför våldsamt omfattning. Det får naturligtvis inte hindra oss ifrån att påkalla nya utredningar, i den mån sådana äro erforderliga, men det kan vara en anledning för oss att i varje förekommande fall noga undersöka, huruvida en ifrågasatt utredning verkligen är nödvändig. Så som den här avhandlade saken nu faktiskt ligger till, har jag inte kunnat bli övertygad om att igångsättandet av en ny utredning, innan de båda pågående slutförts, skulle vara av behovet påkallad, och därför anhåller jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Boman: Herr greve och talman! Föreliggande spörsmål om utsträckt användning av ved och torv i syfte att undvika import av utländskt bränsle är ju i första rummet en nationalekonomisk fråga och har därvidlag en synnerligt stor betydelse. Utskottet betonar detta och säger, att en fullt rationell lösning av denna ej minst ur nationalekonomiska synpunkter viktiga fråga dock torde kunna vinnas först i samband med en omfattande elektrifiering av landets järnvägsnät. Det är nog ganska riktigt, att detta är den fullt rationella lös-

(Om statens
järnvägars
lokomotiv-
bränsle.
Forts.)

ningen, men den nationalekonomiska frågan sammanhänger med frågan om järnvägens ekonomi och landets finanser. Jag vill nu icke alls uttala mig om beskaffenheten av utredningsarbetet i fråga om en elektrifiering av statens järnvägar på de sträckor, där det råder en synnerligen stark trafik, ty därtill saknar jag material. Men vid en utredning, som från enskilt håll vidtagits om resultatet av, att en enskild bana skulle försöka sig på elektrifiering av en starkt trafikerad bandel, kom man till det resultat, att den skulle bli lönande först, om man hade att räkna med ett stenkolspris, som låge vid c:a 80 kronor per ton. Vid ett kolpris av c:a 55 kr. per ton skulle nyanläggningen nätt och jämnt kunna förräntas. För närvarande är ju priset å kol mycket högt, men det var för kort tid sedan nere i omkring 100 kronor, och då det ju är känt, att England för närvarande uttager en extra avgift vid försäljning av stenkol till länder, som varit neutrala, så är ett pris av 80 kronor per ton icke orimligt att tänka sig.

Nu kan visserligen statens järnvägar i synnerlig grad anlägga nationalekonomiska synpunkter och bortse från de affärsmässiga, då man vid dem i nödfall har att lita till skattemedel för att täcka bristen och betala räntorna, men enskilda järnvägar, som måste tänka på företagets bärighet, kunna icke räkna på sådant sätt.

Järnvägsstyrelsen gör i slutet av sitt utlåtande ett uttalande, att den anser, att ifrågavarande båda bränsleslag, ved och torv, under de senaste åren kommit till så vidsträckt användning såsom ersättningsbränsle vid statens järnvägar, som omständigheterna lämpligen medgivit. Ser man då på siffrorna, så finner man, att när statens järnvägar som mest använt sig av torv, har man kommit till en förbrukning av 23,000 ton på ett år. Två inte alltför stora enskilda järnvägar voro tillsammans uppe i en siffra som var lika hög, och de sju enskilda järnvägar, som, enligt vid utskottsutlåtandet fogade bilagor, redovisat för sin torvförbrukning hava t. o. m. använt mer än 36,000 ton på ett år. Det är ju uppenbart, att dessa enskilda järnvägar icke företagit en sådan användning, om den icke visat sig vara ekonomiskt givande. De enskilda järnvägarna äro affärsföretag och hava i varje fall icke råd att i för stor omfattning anlägga nationalekonomiska synpunkter, utan måste se på företagens ekonomi, och de ha använt torvbränsle, därför att de funnit det innebära besparing. Av de redogörelser, som förekomma angående de enskilda järnvägarna, får man också veta, att de varit i stånd att genom blandning av torv med kol utnyttja lokomotivens fulla dragkraft. Längre kan man ju icke komma, och då bör man även kunna hålla tågtiderna lika bra vid statens järnvägar, om man använder samma eldningsmetoder som de enskilda järnvägarna tillämpat och som de praktiskt ådagalagt att man kan med fördel använda.

Utskottet har gjort ett par anmärkningsvärda uttalanden med stöd av järnvägsstyrelsens skrivelse; på det ena stället säger utskottet, att »vissa omständigheter tyda dock på, att man för närvarande gör klokt i att icke taxera dessa besparingsmöjligheter fullt så högt, som man vid ett beaktande av ved- och torveldningens ekonomiska resultat vid

åtskilliga enskilda järnvägar inom landet, kan känna sig benägen att göra»; det andra uttalandet lyder så, att »dylik eldning kan vara användbar och till och med ekonomiskt fördelaktig, när det gäller enklare tågförhållanden och lindrig trafik. Däremot finner styrelsen», heter det, »att torven icke uppfyller de fordringar, som under normala förhållanden måste ställas på ett lokomotivbränsle, när det gäller stora tåg med pålitliga gångtider vid relativt stora tågastigheter». Dessa uttalanden torde sålunda få upptagas med viss försiktighet.

Den siste ärade talaren nämnde om teoretiska funderingar och praktisk erfarenhet, men jag tror, att man kan räkna med att dessa enskilda järnvägar, som både ha drivit och fortfarande driva trafik till stor del med torveldning, hava beaktat dessa synpunkter och funnit torveldningen fördelaktig.

Motionären har även talat om det anslag, som 1916 beviljades med icke mindre än 1,300,000 kronor för anläggande av en torvpulverfabrik, av vilken vi tyvärr ännu icke sett något resultat. Det är dock nu snart fyra år sedan dess och jag tycker, att man bort kunna vänta att på denna tid ett resultat även under motiga förhållanden skulle hava kunnat ernås.

Såsom detta ärende nu ligger och då detta förslag innebär endast en uppmaning till styrelsen för statens järnvägar att fortgå med användande av torveldningen, yrkar jag bifall till den avgivna motionen.

Herr H e y m a n: Herr greve och talman! Herr Norling sade, att herr Roséns teoretiska spekulationer talade mot den praktiska erfarenheten. Ja, jag tror, att detta verkligen är sant i vad det gäller statens järnvägar, men icke då det tillämpas på annat håll. För herr Norling är torvfrågan tydligen ny, och man kan därför förstå, att han icke kunnat sätta sig in i densamma. Men så är den icke för oss fackmän, som under flera år arbetat på området. Jag har hela mitt liv sysslat med torvtäkt samt använt torv såsom industriellt och även som bostadsbränsle och är därför i tillfälle kunna bekräfta, att med rådande höga stenkolspris är det synnerligen lönande att använda god torv såsom bränsle i stället för stenkol. — När det ekonomiska resultatet likafullt ofta går förlorat, är det i nio fall av tio beroende på ovilja hos eldarna att på ett rätt sätt elda därmed. Vill en eldare elda med torv och sätter en ära uti att vinna ett gott resultat av detsamma, då blir resultatet också bra. Vill han det däremot ej blir resultatet dåligt, torven må vara hur bra som helst. — Bland dem, som icke vilja elda med torv, tror jag mig kunna säga att lokomotivpersonalen vid statens järnvägar är att räkna, och jag har fått intryck av, att kungl. järnvägsstyrelsen icke heller söker motarbeta denna ovilja. Jag tror för min del icke, att det är lämpligt att framföra de snabbgående genomgångstågen med torv, men däremot är jag, liksom herr Rosén, övertygad, att lokaltåg liksom långsamt gående godståg, som äro i tillfälle att så att säga »torva» på varje station, synnerligen väl låta sig framföras med torv. På statsbanenätet gå

*Om statens
järnvägars
lokomotiv-
bränsle.*
(Forts.)

*Om statens
järnvägars
lokomotiv-
bränsle.*
(Forts.)

dagligdags hundratals godståg, försedda med s. k. passvagnar för tåg-
betjäningen, och i vilka även passagerare tillåtas åka. — Dessa pass-
vagnar uppvärmas under den kalla årstiden med kaminer. Jag har
rätt ofta åkt på dessa tåg, och jag får säga, att det är med svi-
dande hjärta som jag sett, huru man för dessa kaminer under kris-
tiden och alltjämt använt det dyrbara stenkolsbränslet, då just för
detta uppvärmningsändamål torven skulle vara ett alldeles utmärkt
bränsle. Att torven för uppvärmning av stationernas väntsalar och
övriga lokaler liksom för uppvärmning av personalens bostadshus är
ett ypperligt bränsle är en sak så tydlig och klar, att den icke ens
av kungl. järnvägsstyrelsen torde kunna bestridas. — Jag hemställer
alltså, om bifall till herr Roséns motion.

Herr No r l i n g: En av de föregående ärade talarna har framhållit
huru som de enskilda järnvägarna ha funnit det lönande att använda
torv, under det statens järnvägars erfarenhet gått i motsatt riktning.
Detta är också vad utskottet konstaterar i utlåtandet, och jag tror mig
våga påstå, att utskottet givit en ganska plausibel förklaring av detta
förhållande, då det ju påvisats, att trafikförhållandena vid statens
järnvägar och vid de enskilda järnvägarna, som använda torvbränsle
i stor utsträckning, icke äro med varandra jämförliga. I själva verket
kan man icke påstå, att någon enda bland de enskilda järnvägar det
här gäller kan i detta avseende jämföras med statens.

Vad beträffar det egendomliga förhållandet med torvpulverfa-
briken, som även påtalades av herr Boman, har utskottet beaktat detta
förhållande, och vi ha likaledes ansett oss nödsakade att omnämna
saken i motiveringen till vår framställning. Utskottet har ju icke
ansett sig befogat att underkasta järnvägsstyrelsen någon sorts förhör
om anledningen till att ifrågavarande fabrik ännu icke är färdig, och
järnvägsstyrelsen har för sin del ännu icke lämnat besked om saken.
Jag förmodar man kan inhämta underrättelse om anledningen till
detta på annat sätt.

Den siste ärade talaren, herr Heyman, ansåg sig böra framhålla,
att jag tydligen helt nyss börjat syssla med torvfrågan och att, vid
sådant förhållande, man icke kunde av mig vänta någon fackmanna-
insikt på detta område. Jag vill icke heller göra gällande, att jag
skulle besitta någon dylik insikt; men då herr Heyman talar om,
att han för sin del har stor erfarenhet om brännertorvens användbarhet
såsom industriellt och bostadsbränsle, ber jag få påpeka, att detta
resonemang icke på något sätt strider mot vad utskottet i sitt ut-
låtande anfört. Tvärtom har utskottet kraftigt understrukit, att såsom
bränsle i stationära eldstäder torde brännertorven rimligen böra komma
till användning i betydligt ökad utsträckning; och det har för övrigt
påpekats, att jämväl för statens järnvägars vidkommande betydande be-
sparingar på detta sätt torde kunna åstadkommas. Vi ha mycket riktigt
tänkt oss, att torven i ökad utsträckning kan användas, när det gäller
eldning i sådana eldstäder, som herr Heyman omnämnde i sitt anfö-
rande, och i eldstäderna på tågen när det gäller uppvärmning av

vagnar. Även herr Heyman erkände det olämpliga i att elda med torv på snälltågen, men framhöll det lämpliga i att använda torven i stor utsträckning vid lokaltrafik. Det är också vad utskottet synnerligen kraftigt understrukt; och jag kan således icke finna, att några nya synpunkter kommit fram genom detta herr Heymans påpekande.

Jag ber att få vidhålla mitt yrkande om bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt föreliggande yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle med avslag å utskottets hemställda bifalla den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr talmannen sig finna den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som avslår vad första kammarens andra tillfälliga utskott hemställt i sitt utlåtande nr 19 och bifaller den i ämnet avgivna motionen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställda.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 50;

Nej — 27.

Jämlikt § 63 riksdagsordningen skulle detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas andra kammaren.

Föredrogs ånyo första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 20, i anledning av väckt motion angående skrivelse till Konungen med begäran om utredning rörande åtgärder till avhjälpan av läkarebristen i de norrländska länen; och

nr 21, i anledning av väckt motion om åvägabringande av utredning och förslag angående åtgärder för beredande av nödig sjukvård åt befolkningen i övre Norrlands fjällbygder.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls;

och skulle jämlikt § 63 riksdagsordningen dessa beslut genom utdrag av protokollet delgivas andra kammaren.

Om statens
järnvägar
lokomotiv
bränsla.
(Forta.)

Om utvidgning av lasarett och sjukstugor.

Föredrogs ånyo första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 22, i anledning av väckt motion om meddelande av ändrade bestämmelser rörande antalet sjuksängar vid lasarett och sjukstugor.

I en inom första kammaren väckt och till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 36, hade herr Nilson, Karl August, m. fl. föreslagit riksdagen att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att det täcktes Kungl. Maj:t dels vidtaga den ändringen av kungl. lasarettstadgans § 1 mom. b., att orden »med minst tjugufem sjuksängar försedd sjukvårdsinrättning» utbyttes mot: »med minst trettiotre sjuksängar» etc.; dels att i kungl. sjukstugustadgans § 1 orden »högst tjugufyra sjuksängar» måtte utbytas mot: »högst trettiotvå sjuksängar».

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande på anförda skäl hemställt, att första kammaren för sin del måtte besluta, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att frågan om en utvidgning av sjukstugorna i enlighet med den i förevarande motion gjorda hemställan måtte tagas under övervägande vid pågående omarbetning av gällande lasarettstadga.

Herr Nilson, Karl August: Herr talman! Ehuru jag som saken nu ligger, icke kan hava något annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan, ber jag att få säga några ord med anledning av det föreliggande ärendet.

Jag väckte denna motion i syfte att kunna om möjligt få fram något större men likvisst billiga sjukvårdsinrättningar än de hittills varande sjukstugorna. Det har under kristiden stått alldeles stilla med byggnadsverksamheten på detta liksom på så många andra områden. Byggnadskostnaderna ha stigit i så oroväckande grad, att landstingen ha synnerligen svårt att nu ta itu med att bygga de många sjukvårdsinrättningar, som under tiden kräfts och vänta på turen att komma till stånd.

Som kammaren nog känner till, råder den skillnaden mellan sjukstuga och lasarett, att sjukstugan, som icke får ha större sängantal än 24, står icke på samma sätt under medicinalstyrelsens bestämmanderätt som lasarettet, utan kan inrättas enligt landstingens eller andra kommunala myndigheters beslut enklare och billigare och drivas på ett mindre dyrbart sätt än lasarett. Detta gör, att de samhället, som icke kunna få lasarett få nöja sig med sjukstugor. Dessa sjukstugor kunna vara på dessa platser till ungefär samma nytta, som mindre lasarett, när de rätt anordnas och väl skötas.

Nu har det visat sig inom vissa medelstora städer och andra platser, att det för sådana sjukstugor högst tillåtna sängantalet, 24 st., är alldeles otillräckligt. Någon utökning kan icke komma till stånd på grund av lasarettstadgan, ty då skulle sjukvårdsinrättningen övergå till lasarett. Om man ökade upp antalet till 30 sängar eller så omkring, skulle det på denna grund föra med sig betydligt ökade kostnader för driften.

Nu har här framställts den önskan att man, utan att överföra dessa mindre sjukvårdsinrättningar under lasarettstadgan, skulle få utöka antalet sängar till 32. Medicinalstyrelsen, som yttrat sig över ärendet, har ansett sig icke kunna tillstyrka detta förslag, men hemställer, att en utredning må ske i saken. Som skäl anföres, att medicinalstyrelsen är tveksam om huruvida ett större antal patienter än 24 skall kunna skötas av en läkare, som eventuellt har någon bisyssla. Det är mot denna medicinalstyrelsens synpunkt, jag ber att få säga ett par ord. Jag har i min hand ett antal skrivelser, från läkare och sjukstugedirektioner, som samtliga här meddela sitt instämmande i den föreslagna åtgärden. Läkarna förklara också, att det väl låter sig göra att å en sjukstuga och med förutsättning av annan bisyssla, såsom stads- eller bruksägare sköta ett större antal patienter än 24. Det synes mig också, att medicinalstyrelsen, som icke saknar kännedom om dessa förhållanden kunde under nuvarande kritiska förhållanden gå med på den föreslagna anordningen, åtminstone som provisorium under den tid byggnadskostnaderna äro så kolossalt uppdrivna. Då nu emellertid denna fråga enligt andra kammarens beslut — jag hoppas även denna kammare fattar samma beslut — går till utredning, skulle jag vilja skicka med den önskan, att denna utredning må taga synpunkt på någonting annat än vad medicinalstyrelsen föreslagit; styrelsen talar om att inrätta ett mellanting mellan sjukstuga och lasarett, d. v. s. ett »mindre sjukhus» som vore mindre än lasarett, men större än sjukstuga, och som givetvis skulle stå under medicinalstyrelsens bestämmanderätt. Det är denna omständighet, som jag fruktar skall leda till att det blir för dyra omkostnader för dessa inrättningar. Jag har den förhoppningen och förvisningen, att ett litet utökat antal sängar vid sjukstugan skulle gott fylla det behov, som här är ifråga; och jag kan icke finna annat än det ehuru billigare i uppförande och billigare i drift skulle göra samma nytta som ett s. k. »mindre sjukhus», enligt medicinalstyrelsens förslag.

Herr talman, jag har intet annat yrkande än om bifall till utskottets förslag; men jag har med dessa ord velat till den kraft och verkan, det hava kan, hemställa, att landstingens och kommunernas synpunkter beträffande billiga byggnadskostnader och drift för dessa mindre sjukvårdsinrättningar må beaktas vid den förestående utredningen, liksom också att det trängande nödläget på området kräver den största skyndsamhet med ärendets vidare behandling.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i nu föreliggande utlåtande hemställt;

och skulle jämlikt § 63 riksdagsordningen detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas andra kammaren.

Föredrogs ånyo första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 23, i anledning av väckt motion om utredning i syfte att åvägbringa billigare tandvård.

Om åvägbringande av billigare tandvård.

*Om utvidgning av lasarett och sjukstugor.
(Forts.)*

Om åväga-
bringande av
billigare
tandvård.
(Forts.)

I en inom första kammaren väckt och till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 196, hade herr *Boberg* m. fl. föreslagit riksdagen att ingå till Kungl. Maj:t med begäran om skyndsamt utredning i syfte att åvägabringa billigare tandvård.

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande på grund av vad däri anförts hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Herr *Boberg*: Jag ber om ursäkt, att jag besvärar herr talmannen och kammarens ledamöter vid denna sena timma. Men min motion avser att få en billigare tandvård i detta land, och det är ju en mycket viktig sak. Jag skall därför be att få lämna några uppsynningar, huru denna fråga ligger.

Att ämnet är mycket viktigt förstå vi därav, att den sak, som motionen rör sig om, har omfattats med allmänt intresse. Talrika riksdagsmän ha underskrivit motionen både i första och andra kammaren. Som förhållandena nu äro på tandvårdens område *måste* ett missnöje giva sig tillkänna. Ty tandvården i vårt land är både för dyr och för ringa. Detta erkänner och betonar utskottet, som säger: »Orsaken till, att tandläkarnas arvoden ofta uppdrivits i en höjd vida utöver, vad som kan anses motiverat med hänsyn till rådande dyrtid, är enligt utskottets mening att söka däri, att tandläkarekåren i vårt land är alltför fåtalig.» Även medicinalstyrelsen betonar, att skälet till den dåliga eller försummade tandvården i Sverige är framför allt att söka däri, att antalet tandläkare hos oss är för ringa i förhållande till behovet. Medicinalstyrelsen säger: »Lämpligaste sättet att bereda även vuxna behöflig tandvård till billigt pris synes vara, att statsunderstödda kommunala polikliniker inrättas. Även i detta avseende hava en del städer vidtagit åtgärder, men svårigheterna att anskaffa lämpliga tandläkare, som äro villiga åtaga sig sådant arbete, hava varit rätt betydliga, antagligen i huvudsak beroende på den relativa bristen på tandläkare, möjligen också på otillräcklig avlöning.» Medicinalstyrelsen erkänner sålunda, att det för närvarande är både för ont om tandläkare och för dyrt att anställa dem vid kommunalt upprättade polikliniker.

Vidare resonerar medicinalstyrelsen, på vars utlåtande utskottet stött sitt uttalande:

»För att avhjälpa den ovan angivna bristen på tandläkare har såsom en provisorisk åtgärd föreslagits dels att medgiva utrikes examinerade tandläkare rätt att inom landet utöva praktisk såsom skoltandläkare, dels att låta s. k. dentister under lämplig tillsyn eller med lämplig begränsning arbeta såsom tandläkare. Ingendera av dessa utvägar synes medicinalstyrelsen tillfredsställande, enär endast en tandvård av fullgod beskaffenhet bör lämnas.»

Ja, det är klart, att det bästa är bäst. Men om man icke kan nå det bästa, bör man nöja sig med det ändamålsenligaste och det för tillfället nödvändiga. Ty en mindre fullkomlig tandvård är bättre än ingen tandvård alls. Som det nu är kan det icke få förbliva. Ty de alltför få tandläkarne, som vi ha, flytta till städerna och hava där goda,

mången gång mycket stora förtjänster genom att sköta de förmögna tänder. Vi hava nu över femhundra tandläkare i riket, och av dessa bo över 130 st. i Stockholm. De flesta andra hava koncentrerat sig i städerna, och det gör, att landsbygden står nästan alldeles utan tandläkare. De, som behöva tandläkarevård, få därför resa till städerna och där hyra in sig under den tid, som åtgår hos tandläkaren. I tandläkareyrket går det så till väga, att om arbetet rör sig om en plombering, tandläkaren gör litet i sänder. Det tar lång tid för patienter från landsorten att ligga och uppehålla sig. Resorna till städerna och uppehållet där bli lika dyra som tandläkarvården, änskönt taxorna i städerna på sista tiden hava höjts alldeles oerhört. Det har ju utskottet också i sitt avstyrkande betänkande både medgivit och framhållit. På landsbygden blir det därför inga tandläkare över för befolkningen utom möjligen några få, som anses mindre skickliga. Men när lantbefolkningen och de mindre bemedlade skola vända sig till städernas tandläkare, med deras höga pris, blir det en dyr historia för dem. Det är just ingen liten sak för t. ex. en fattig tjänsteflicka, som varit hos en tandläkare, att med gråten i halsen komma hem med en räkning på 2 à 300 kronor. Hela hennes årslön går åt för vad han tar i arvode för några timmars arbete, om man frånräknar materialerna.

Medicinalstyrelsen säger: »Att, såsom motionärerna sätta ifråga, begränsa tandläkarnas arvoden på annat sätt, än som ovan antytt kunna ske på frivillighetens väg, finner styrelsen icke tillrådligt; tandläkarna skulle därigenom komma att behandlas på ett helt annat sätt än övriga medborgare.»

Men jag vill säga, att det är väl dock skillnad på läkare, som äro nödvändiga att anlita och till vilka allmänheten vid kritiska tillfällen *måste* vända sig och »övriga medborgare», som icke fått monopol på sitt yrke eller sin näring. Ty detta ha ju dock både läkare och tandläkare fått. Mången begagnar sig också av denna sin ställning på ett sätt, som icke just förtjänar beröm. Ty av allt jobberi och gulascheri och vad det heter, så är ockrandet på människans sjukdom och nöd det allra sämsta.

Att det verkligen råder monopol på det område, varom motionen rör sig, visar bland annat ett brev, som jag med anledning av frågan fick här om dagen. Det är från en man på landsbygden, och däri berättas en ganska rörande historia. Jag ber kammarens ledamöter vara vänliga att höra på det. Det lyder: »Av tidningen har jag sett, att herr Boberg motionerat i riksdagen om åtgärder för förbättrad tandvård, en motion som är i högsta grad behjärtansvärd. Å den glest befolkade landsbygden är förhållandet i detta hänseende alldeles på tok, som det nu är. Då man vet, vilken oerhört stor betydelse tuggredskapen ha för folkhälsan i allmänhet, och då man därjämte vet, att en stor procent av befolkningen är så gott som utan tänder vid sin halva ålder, så är det på tiden, att något göres för att i någon mån avhjälpa detta missförhållande.

Jag ber att här nedan få relatera något ur min erfarenhet rörande tandvården under de två sistförflutna åren. Jag har själv lidit mycket av tandvärk och var vid 30 års ålder så gott som utan tänder. Fader

*Om äväga-
bringande och
billigare
tandvård.
(Forts.)*

*Om äväge-
bringande av
billigare
tandvård.
Forts.)*

till åtta barn började jag förstå, att samma öde väntade dem, om ej extra åtgärder vidtogos i tid. Jag inköpte därför en tandborrmaskin med erforderligt tillbehör, och på grund av de iakttagelser jag gjort vid mina upprepade besök hos tandläkaren, började jag plombera mina barns tänder efter hand som bristfälligheter uppstodo, vilket lyckades över all förväntan bra. Emellertid spreds ryktet härom till grannar och vänner, och en och annan kom och bad om hjälp i detta stycke, vilket jag gjorde så gott jag kunde. Betalningen utgjorde en krona, en krona 50 öre å två kronor per tand, allt efter som de voro mer eller mindre svårt angripna, vilket ungefärligen motsvarade självkostnadspriset å material och en blygsam amortering å redskapen. Detta synnerligen straffvärda tilltag skulle emellertid icke få fortgå i längden opåtalat. Jag anmälades för landsfiskalen, stämdes till tinget, där jag erkände förseelsen, och bötade 50 kronor. Efter detta ämnade jag sluta fuska i detta yrke, men då människorna äro i verklig nöd, som fallet är, då svår tandvärk inställer sig, så kunde jag ej förhärda mig mot deras enträgna böner om hjälp, utan lät övertala mig att draga ut deras värkande tänder samt plombera en och annan, som jag ansåg kunna räddas åt dess ägare.»

För tandutdragningen tog han aldrig betalt. Då någon ville lämna en slant, så fick han lägga den i en sparbössa.

Penningarna, som inflöto, skickade han till de lidande Wienbarnen. Så kom en tandläkare till dessa trakter, och började utöva praktik. Då kom från en fjällby två fattiga flickor, som hade dåliga tänder, för att besöka doktorn ifråga, men då de hade hört, att han var ganska dyr, så togo de efter undersökningen mod till sig och frågade vad det kostade, och funno då, att de måste avstå från plomberingen, enär de icke ens hade halva beloppet med sig. De hade emellertid hört talas om denne man. Han bodde fyra mil därifrån. De hade förut gått tre mil från sitt hem, och gingo ytterligare fyra mil för att komma till mannen, som plomberade deras tänder så gott han kunde. Han tog åtta kronor av varje flicka för det arbete, han utförde. När de gingo tillbaka, passade tandläkaren på och fick fatt i dem, och han hade dem att skriva på, att mannen hade »utfört plomberingen till deras fulla belåtenhet». Mannen anmälades för landsfiskalen, fick en stämning på sig med yrkande om 500 kronors vite för att han verkställt denna människovänliga gärning. Jag har av en ledamot i kammaren, som känner till brevskrivaren, tagit reda på vad för karl han är, och denne har sagt mig, att det är en mycket pålitlig, hederlig och trovärdig man. Då frågar man sig, om det verkligen är bra att låta förhållandena vara sådana i detta rike, utan att göra något däråt. Nu säger medicinalstyrelsen: »Endast en tandvård av fullgod beskaffenhet bör lämnas». Ja, om en tandläkare, som gått igenom institutet med högsta betyg eller en dentist drar ut eller plomberar en värkande tand, det spelar enligt min mening ingen vidare roll, blott resultatet blir gott och det sker till rimligt pris. Man kan nog icke heller alltid rekommendera dessa utexaminerade läkare, ty många av dem tar betalt som mästare, under det han utför ett arbete som en fuskare. Det står jag för.

Även om tandläkarinstitutet utvidgas — såsom utskottet antyder

i betänkanudet — så att dubbelt så många tandläkare kunna i framtiden ärligen utgå därifrån mot nu, så blir nog behovet av utsträckt och billigare tandvård icke mindre för det. Ty både befolkningen och insikten om tandvårdens nödvändighet växer med åren. Det kommer emellertid att dröja länge, innan verkningarna av tandläkarinstitutets utvidgning kommer att göra sig gällande. Under tiden gå många tänder förlorade, som kunde räddas.

Att så kallade dentister kunde användas i tandvården, är en mening, som omfattas av även högt skolade medicinska män. Jag skall här bedja att få anföra ett uttalande av professor Jundell, som besitter ett gott namn inom den medicinska världen. Han säger uti ett uttalande om den saken:

»Förhållandena inom tandvården äro för närvarande mycket värre, än de skulle vara inom sjukvården, om läkarna ensamma skulle sköta alla förlossningar, all massage och sjukgymnastik, all tandvård och all den behandling, som överlåtes åt sjuksköterskor. Tandläkarnas fordran på hög kvalifikation hos alla tandvårdens utövare leder därefter, att befolkningen måste sakna tandvård, och den är lika orimlig som en fordran, att barnsängskvinnor skola vara utan hjälp, om de ej kunna få sådan av legitimerad läkare.»

Han säger vidare: »Jag är visserligen alldeles säker på, att tandläkarna komma att höja högljudda protester mot förslaget att sälunda dela upp tandvården på två olika kvalificerade kårer. Jag är också övertygad om, att inga skäl, om än så goda, komma att mildra denna protest från tandläkarnas sida. Det gäller därför här att framlägga skäl och synpunkter, som kunna bedömas även av icke tandläkare. I det hänseendet torde väl flertalet människor säga sig, att rengöring av tänder, tandutdragning och fyllning av ihåliga tänder äro konster, som på en tid av ett år böra kunna inläras av flertalet normala, i någon mån händiga människor. Vidare böra vi lägga märke till, att minst lika svåra grenar av den medicinska diagnosen och behandlingen, som eljest utövas av läkare med 8 à 10-årig utbildning, för länge sedan överlämnats åt kårer med mycket kortare utbildning.»

Han säger vidare: »En liknande uppdelning synes mig utan svårighet kunna ske inom tandläkarkonsten. Även här böra de enklare uppgifterna, vilka utgöra huvudmassan i tandvården och vilka komma att dominera i kvantitativt hänseende, ju mera den eftersträfvade profylaxen inom tandvården får göra sig gällande, kunna överlämnas åt lägre kvalificerade krafter. Detta kan egentligen ske med så mycket mindre risk inom tandvården, som faran av en felaktig diagnos eller en felaktig behandling i värsta fall åtminstone sällan sträcker sig längre än till förlusten av en tand, under det att faran av feltag i de andra lägre kvalificerade kårernas praktik kan vara vida allvarligare.» Han tänker på barnmorskornas verksamhet, där det kan gälla tvenne människors liv. Nu tror jag, att utskottets ärade ordförande, ävensom de ledamöter i utskottet, som varit med om att avstyrka motionen, för sin del icke skulle hava något emot ett bifall till densamma, om detta bifall kunde på något sätt understryka nödvändigheten och lämpligheten av att få till stånd en billigare tandvård i detta land. Det kan

Om *åväg-*
bringande av
billigare
tandvård.
(Forts.)

ju ske, såsom professor Jundell tydligen visat, genom att man utbildar dentister, som efter ett års utbildning på institutet eller hos en enskild tandläkare kunna få taga hand om dessa mindre svåra fall, under det att de överlämna de mera svåra till utexaminerade läkare, alldeles såsom ackuschörskorna skola göra då det gäller svåra förlossningar, vilka de få överlämna åt läkarna.

Nu har jag sett en notis i tidningarna, som är litet försmädlig, därför att det står, att utskottet »har avstyrkt en motion om billigare tandvård». Andra kammaren har tyvärr redan gått med på sitt utskotts hemställan. Men jag har den förhoppningen och det förtroendet till denna ärade kammare, att den står på ett något högre plan med hänsyn till insikten om följderna av en sådan handling. Ty om det kommer ut, att riksdagen och i synnerhet dess första kammare, vilken såsom vi nyss av en talare hörde, representerar den högre synpunkten i vissa fall, har avstyrkt en motion om billigare tandvård, blir följden den, att tandläkarna frestas att skruva upp sina arvoden ännu ytterligare, emedan de anse, att nu hava de riksdagens fullmakt därtill, då den har avslagit en motion om billigare tandvård. Jag vill därför hemställa, att första kammarens ledamöter ville för alla de människors skull, som behöva tandvård till billigt pris, bifalla motionen och därigenom i någon mån understryka, att det behöves en billigare tandvård i landet.

Jag ber, herr greve och talman, att få yrka bifall till motionen.

Herr N y l a n d e r: Herr talman, mina herrar! Såsom herrarna finna, har utskottet för sin del framhållit, att den fråga, som motionerna här behandlat, utan tvivel är av stor allmän hygienisk betydelse. Frågan har varit före och är föremål för statsmakternas intresse sedan flera år. Så har utredning om tandläkarinstitutets utveckling och tandläkarundervisningens omorganisation uppdragits åt en kommitté, och betänkande »om tandvården för skolingdomen» har genom särskilda kommitterade avgivits.

Motionären begär nu, att riksdagen skall söka åstadkomma en *billigare* tandvård. Men att staten skulle anlita sig av någon som helst tvångsåtgärd för att *åvägabringa* ett nedpressande av de arvoden, som tandläkarna i privat praktik betinga sig, har utskottet icke ansett tillrädligt eller ens möjligt. Utskottet anser, i likhet med medicinalstyrelsen, att det lämpligaste sätt, varpå motionens syfte skulle kunna vinnas, ligger i kommunalt anordnande av mottagningar för de mindre bemedlade, där tandläkare, mot ersättning av kommunen åtager sig att för nedsatt pris, enligt viss taxa, lämna behandling för tandåkommor, samt att staten även eventuellt lämnar bidrag till kommun, som anordnat sådana mottagningar. Men även dylik åtgärd, som försökts av en del städer, hava strandat på grund av den stora brist på tandläkare, som för närvarande råder. Att anlita mindre skickliga tandläkare eller s. k. dentister, som den föregående ärade talaren förordade, har icke syntts utskottet tillrädligt. Staten bör uppenbarligen vidtaga sådana åtgärder, att endast kunniga läkare stå till allmänhetens förfogande. Herrarna känna noggsamt till, huru mindre skickliga tandläkare

*Om äväga-
bringande av
billigare
tandvård.
(Forts.)*

kunna förstöra tandvården på en person, om läkaren icke är fullt förtrogen med sitt yrke. Nej, enda sättet för närvarande synes vara att söka avhjälpa den stora tandläkarbristen, och utredning pågår som nämnt om tandläkarinstitutets utvidgning och tandläkarundervisningens omorganisation, varigenom ett betydligt större antal tandläkare årligen skola kunna utbildas. Det är att vänta, att denna utredning inom den närmaste tiden är färdig att kunna framläggas för riksdagen och resultatet härav bör därför, enligt utskottets mening, avvaktas.

Ett bifall till motionärens förslag kan ju nu uppenbarligen ej heller leda till någon som helst riksdagens åtgärd, då andra kammaren för sin del redan avslagit en i den kammaren väckt likalydande motion.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr J u h l i n, M a l c o l m : Utskottets ordförande har återupprepat, vad utskottet yttrat i sitt förevarande betänkande. Men det synes mig, som om motionären, som nyss haft ordet, tydligen pekat på åtgärder, som dock i alla fall skulle kunna vidtagas för att på ett hastigare sätt nå ett bättre resultat än vad som här meddelats är i görningen, och som vi få vänta på i kanske ännu en generation, innan något verkligt kommer till stånd. Förhållandena äro verkligen bedrövliga för närvarande ute bland landsbygdens befolkning, som icke har råd att kosta på sig en dyr tandvård. Man skulle utan tvivel hastigare komma till ett bättre förhållande, om inte medicinalstyrelsen vore så sträng i sina bestämmelser om dem som skola hava rätt att utöva tandvård. Motionären tycker jag har rätt så grundligt vederlagt vad utskottet här har framhållit.

Det är ju så, att tandläkaren har en sorts monopol. Det fanns förr i Stockholm dentister, som sysslade med tandvård. De gjorde väl så bra arbete som de flesta examinerade tandläkare. Även dessa utrotades genom ständiga förföljelser och höga böter, som till slut omintetgjorde deras arbete. Jag tror nog att kanske i ett och annat fall de finnas kvar. Men nu ha de examinerade tandläkare såsom skylt och begagna sig av deras hjälp i arbetet. För mig synes denna sak vara av så ofantligt stor vikt och betydelse, att staten bör verkligen göra något mera, än vad som här ställts i utsikt med de utredningar, som här pågå — och att bygga nytt institut, det dröjer årtionden, innan något blir gjort.

Staten har ansett nödigt för folkhälsan att anställa särskilda distriktsläkare på landsbygden, för att människorna skola hava någon hjälp att tillgå vid förefallande behov. Vid det här fallet tror jag, det är av högsta nöd, att något göres och göres snart. Det kan endast ske på den vägen, att man åtminstone till att börja med icke ställer så höga fordringar som för närvarande på dem, som skola utöva tandläkaryrket och hjälpa folk i deras lidanden. Kanhända, som utskottets ordförande säger, att det inte blir något resultat av ett bifall till motionen, men jag tror i alla fall, att det vore en meningsyttring från kamma-

Om *övaga-
bringande av
billigare
tandvård.*
(Forts.)

rens sida om den ville bifalla motionen, och därför anhåller jag för min del att få yrka bifall till densamma.

Herr Rosén: Herr vice talman! Utskottets ordförande nämnde att ett sätt vore att kommunerna anordnade mottagningar. Jag vet icke riktigt, hur det skall gå för sig i vissa delar av landet. I det län, som jag har äran representera, finnes det fyra tandläkare och omkring 175,000 människor. Det är sålunda en tandläkare på 45,000 personer. Det är alldeles orimligt, att man där skall kunna anordna kommunala mottagningar. Som jämförelse vill jag nämna, att i Stockholm finns en tandläkare på mindre än tre tusen personer. Det är icke obekant, att vid inskrivningsförrättningar en hel del unga män kasseras därför, att de fullständigt sakna tänder. Detta beror naturligtvis helt och hållet på bristande tandvård. Jag tror, det skulle hava en viss betydelse, om första kammaren gör ett uttalande i överensstämmelse med motionen. Jag kommer därför att rösta för densamma.

Herr Petré, Alfred: Alla äro vi naturligtvis ense om, att det är mycket illa ställt med tandvården å vår landsbygd. och att det är av mycket stor vikt att denna fråga blir löst. Nu synes det emellertid som om motionären avsett, att denna fråga bäst löses genom att man i vårt land börjar utbilda ett lägre slags tandläkare, s. k. dentister, med kortare utbildningstid, och att dessa finge övertaga tandvården på landsbygden. Han nämnde, att det lämpligen kunde ordnas så, att dessa dentister kunde sköta de vanliga fallen, medan de svårare fallen hänvisades till mera utbildade tandläkare; och han uppdrog jämförelsen mellan barnmorskan och läkaren, att liksom barnmorskan sköter de vanliga fallen av förlossning, fick hon hänvisa de svårare fallen till läkaren. Motsvarande förhållande kan dock icke bli tillämpligt i fråga om tandvården av det skälet, att på landsbygden, där dessa dentister skulle få sin verksamhet, finnes icke några tandläkare att hänvisa de svårare fallen till, under det att man har läkare överallt ute i distrikten, till vilka barnmorskan kan hänvisa svårare fall på sitt område.

Resultatet av den föreslagna reformen skulle bliva att vi finge två klasser av tandläkare, en lägre klass med mindre utbildning, som skulle praktisera på landsbygden, och en mera utbildad, som skulle förekomma huvudsakligen i städerna. För min del får jag säga, att det är ganska osympatiskt att på det sättet få en definitiv anordning, enligt vilken landsbygdens befolkning skulle bliva på mindre sakkunnigt sätt betjänad på detta område än städernas befolkning.

Vidare har här framhållits, att på det sätt som motionären föreslagit skulle vi dock få en snabbare lösning av denna fråga. Jag kan icke inse detta, ty för att få en lösning på det sätt, som motionären föreslår, måste det ju igångsättas en utredning angående en särskild dentistentutbildning vid sidan av den nuvarande tandläkarutbildningen, och någon större nytta skulle ju ej ernås genom denna dentistentutbildning, innan en hel mängd sådana dentister utbildats. Även om det skulle gå att lösa frågan på denna väg, komme det således att dröja

en avsevärd tid, innan landsbygden kunde få sin tandvårdsfråga löst på det sättet.

Nu har, såsom av utskottet framhållits, en utredning igångsatts angående en betydande utvidgning av tandläkarinstitutet för att få ett ökat antal tandläkare. Jag tror att enda riktiga vägen att gå fram på är att få utbildning av tandläkare i så stor utsträckning som möjligt, och det torde snart framkomma förslag i denna sak från den kommitté, som har denna fråga om hand. Skulle kammaren bifalla denna motion, så skulle det innebära, att kammaren tagit bestämd ställning i denna fråga och gått in för den linje, att vi skola utbilda en sämre utbildad, en mindre kunnig tandläkarkår för den stora landsbygdens behov. Jag är för min del icke beredd att biträda den uppfattningen och ber därför, herr talman, att få yrka avslag å motionen och bifall till utskottets hemställan.

*Om åväga-
bringande av
billigare
tandvård.
(Forts.)*

Herr Strömberg: Herr talman! Jag tillhör dem, som gilla den uppfattning, vilken uttalats tidigare i kväll, att man icke bör skriva till Kungl. Maj:t med mindre än det föreligger verkligt trängande skäl. Men då jag har skrivit under denna motion och begärt utredning, huruvida man icke kunde få åtgärder i syfte att åvägabringa en billigare tandvård, så har jag gjort det emedan jag tror att det föreligger ganska starka skäl därför. Det är icke så, som den siste talaren framhållit, att vi skola kasta oss in på en lösning av frågan i vidare mån än vad som ligger motionären närmast på hjärtat, att åstadkomma en ändring av det förhållandet, som nu råder, att man står fullkomligt rättslös inför de höga arvoden, som tas i vissa fall. Jag har många exempel härpå, och om icke tandvården i fortsättningen skall bliva ett de välsituerade klassernas särskilda privilegium, är det nödvändigt, att några åtgärder vidtages, och jag ser icke annat än att skall man kunna komma fram på den vägen, måste man fastställa en taxa, vilken något så när i allmänhet åtminstone angåve, vad en läkare hade att taga för utfört arbete. Då staten sörjer för att lämna vissa privilegier åt tandläkarna, tycker jag att därav också kunde följa att det uppdroges några linjer för de ersättningar, som man har rätt att taga, ty annars kommer man in i förhållanden, vilka helt enkelt omöjliggöra för de mindre situerade att få denna nödiga tandvård. Jag instämmer därför med de talare, som tidigare betonat, att en opinionsyttring från denna kammare säkerligen skulle verka mycket välgörande, och jag tillåter mig därför yrka bifall till motionen.

Herr Lindhagen: Jag begärde ordet, när jag hörde herr Petréns tala ur läkarsynpunkt om de stora krav han har på utbildningen, och hur han nödvändigt ville förmå kammaren att avstå från att göra en opinionsyttring, som jag anser ovillkorligen påkallad i denna fråga.

Här talas om att utbilda två olika klasser av tandläkare. Det är dock icke därom kammaren skall uttala sig eller avgiva någon opinionsyttring, utan det gäller här att man i tandvårdshänseende icke skall göra den ofantliga skillnaden mellan de två klasser, som här äger rum, nämligen stadsbor och landsbor. Det måste bli ett slut på dessa privi-

Om äväga-
bringande av
billigare
tandvård.
(Forts.)

legier, att stadsborna skola få allt på nära håll, medan landsbygden helt och hållet saknar alla sådana fördelar.

Jag får verkligen säga, att när till jämförelse skillnad dras upp mellan barnmorskans och läkarens tjänster, kan jag icke komma till samma resultat, som herr Petré. Vi skola väl icke alldeles blottställa den stora landsbygdens befolkning, särskilt dess fattiga befolkningslager i tandsvårdshänseende. För övrigt kan det inträffa, att denna s. k. mindre utbildade tandläkarkår blir lika bra som den andra. I själva verket beror skickligheten lika mycket på personens begåvning och anlag. Om det ifrågasatta förslaget genomföres, komma möjligen en hel del begåvningar att strömma till. Om de få utöva detta yrke, så komma de kanske att sköta sig mycket bättre, än mindre begåvade med vidlyftigare examen. Det skulle för övrigt vara bra, om den nya tandläkarkåren kunde på något sätt rycka in även i städerna och bidra till att, särskilt för mindre bemedlade, minska de ofantliga kostnaderna för denna oundgängliga sjukvård.

Jag yrkar bifall på det livligaste till motionen.

Herr Petré, Alfred: Den ärade representanten på Värmlandsbänken uppehöll sig i sitt anförande huvudsakligen vid vikten av, att det bleve en billigare tandvård, och han syntes mena, att det var det man strök under genom ett bifall till denna motion. Med anledning därav ber jag att få fästa uppmärksamheten på, att frågan om en billigare tandvård är icke i och för sig absolut beroende av, huruvida utbildningen av tandläkarna blir längre eller kortare. Ty den saken kan regleras på annat sätt, såsom här också i medicinalstyrelsens yttrande är framhållet, nämligen genom statsbidrag till kommuner, som anordna tandvård i sina skolor eller inrätta kommunala polikliniker. Förutsättningen för att få denna fråga ordnad, är dock, att man får ett tillräckligt antal personer utbildade för tandläkarkonsten, så att de räckta till icke blott i städerna, utan även för landsbygden. När så skett, kan man ock få billigare tandvård, ty om det t. ex. inrättas tandläkardistrikt liksom man redan har provinsialläkardistrikt, kunde för innehavare av sådana tjänster stadgas skyldighet att hålla sig inom vissa taxor, alldeles som provinsialläkarna äro skyldiga göra. Hela frågan, om det kan bliva billigare tandvård eller ej, kan sålunda regleras genom statens medverkan, men vad det här gäller är frågan, om kammaren skall uttala sina sympatier för, att det göres en utredning angående tandläkare med mindre utbildning, än den som hittills ansetts vara nödvändig, och att vi på det sättet skola få en andra klass av tandläkare för en stor del av landets befolkning, det är detta, mina herrar, som jag icke kan vara med om, utan därför yrkar jag fortfarande avslag på motionen.

Herr Jespersen: Herr talman, mina herrar! Jag är av samma mening, som här nyss uttalats, att det behöves en bättre tandvård för vårt svenska folk, men jag kan icke gå med på den tankegång, som kommit fram, att det skulle kunna ske med en utbildning av en lägre klass av tandläkare, ty även om det blir en lägre klass av tand-

läkare vid sidan av de bättre utbildade, så, när man hör av den föregående talaren, herr Rosén, huru pass mycket folk det är i förhållande till de tandläkare som finnas, då förstår man, huru ofantligt länge det kommer att dröja, innan den nya tandläkarkåren kommer att få den betydelse, att den räcker till. Jag anser, att det är nödvändigt att få utbildade så *många* tandläkare som möjligt, men jag tror också, att de behöva en så *god* utbildning som möjligt. Jag tror icke heller, att om det vore så, att om det funnes en lägre klass av tandläkare, som utförde arbetet med att sköta om patienternas tänder, det alltid bleve billigare. Det har nog hänt icke en utan många gånger, att när en mindre skicklig tandläkare har tagit hand om en plombering, så har han utfört den på ett sådant sätt, att patienten fått värk i tänderna. Då hava de mest taga ut plomberna och göra om plomberingen, och det blir icke billigare, än om det varit en verkligt utbildad tandläkare som skött tänderna från början. Nej, hela detta problem måste lösas på ett annat sätt. Denna tandvård måste göras från början, och undervisning, hur tänderna skola vårdas, måste i första hand ske i småskolor och folkskolor, ty barnen böra lära sig att hålla sina tänder i ordning från barndomen. Om detta kan ske, kunna vi vara säkra på, att det icke skulle bliva så många skadade tänder som nu är fallet. Den som har varit ute och rest och sett huru större delen av medresande i järnvägskupéer och ångbåts-hytter icke bry sig om att ansa sina tänder på aftnarna, när de lägga sig, utan gå från måltiden utan att rengöra tänderna, kan förstå, att det är något, som brister i tandvården, men den bristen skall avhjälpas på det sättet, att människorna lära sig att sköta om sina tänder redan från barndomen och att ansen och vården av tänderna i första rummet skall ske på aftnarna, så att icke matrester få finnas kvar, varigenom ihåligheter i tänderna uppstå. Om man i stället för den anbefallda utbildningen av tandläkare sörjde för, att småskolor och folkskolor meddelade ordentlig undervisning, huru barnen skola sköta sina tänder, så är jag förvissad, att detta skulle leda till en bättre tandvård i landet. Då jag inte kan förstå, att den föreslagna vägen är den riktiga, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

*Om äväga-
bringande av
billigare
tandvård.
(Forts.)*

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen enligt förekomna yrkanden gjorde propositioner först på bifall till vad utskottet i nu ifrågavarande utlåtande hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle med avslag å utskottets hemställan bifalla den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr talmannen sig finna den senare propositionen vara med övertvägande ja besvarad.

Herr *Nylander* begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslags en så lydande omröstningsproposition:

Den, som avslår vad första kammarens andra tillfälliga utskott hemställt i sitt utlåtande nr 23 och bifaller den i ämnet väckta motionen, röstar

Ja;

Om åväga-
bringande av
billigare
landvärd.
(Forts.)

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos röster-
na hava utfallit sålunda:

Ja — 35;

Nej — 21.

Jämlikt § 63 riksdagsordningen skulle detta beslut genom utdrag
av protokollet delgivas andra kammaren.

Om ecklesia-
stikjords upp-
låtande
till mindre
jordbruk.

Föredrogs ånyo första kammarens andra tillfälliga utskotts ut-
låtande, nr 24, i anledning av väckt motion angående skrivelse till
Konungen med begäran om utredning och förslag i fråga om eckle-
siastikjords styckning och upplåtande för nybildning av mindre jord-
bruk.

Med tillstyrkande av ifrågavarande inom första kammaren av
herr *Wohlin* m. fl. väckta motion, nr 20, hade utskottet i föreliggande
utlåtande hemställt, att första kammaren för sin del måtte besluta, att
riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla, att Kungl. Maj:t
måtte genom kyrkofondskommittén eller eljest på sätt som befunnes
lämpligast föranstalta om utredning, i vad mån den ecklesiastika jor-
den inom riket skulle kunna i vidsträcktare omfattning, än vad som
för närvarande vore författningens enligt möjligt, styckas och upplåtas
i och för nybildning av mindre, men självständiga jordbruk, samt för
riksdagen snarast möjligt framlägga resultatet av en sådan utred-
ning jämte förslag till av utredningen betingade ändringar i den eckle-
siastika boställsordningen den 9 december 1910 och andra ifrågakom-
mande författningar.

Herr *Bergqvist*: Herr greve och talman! Jag skall be
att i sammanhang med denna fråga få yttra några ord, men jag skall
försöka vara så kort som möjligt. Utskottet säger: »I likhet med motio-
närerna anser utskottet, att det för egnahemsrörelsens främjande
skulle vara synnerligen gagneligt, därest möjlighet kunde öppnas för
ett utnyttjande i större utsträckning av den ecklesiastika jorden för
nybildning av mindre, självständiga jordbruk.»

Uti detta uttalande tror jag mig kunna instämma, men jag ber
få framhålla, att ett sådant utnyttjande i större utsträckning kan äga
rum med den lagstiftning, som redan nu finnes, enär det finnes tillfälle
såväl att få lägenheter upplåtna på viss tid, som även i många fall
att få arrendera lotter på prästlöneboställen. Den som verkligen har
svårast att få jord åt sig upplåten å löneboställena i de nyreglerade
pastoraten är prästen. Det har icke sällan hänt att prästen har begärt
att få ett område på arrende, men fått sin begäran avslagen.

Jag skulle tycka, att det icke vore så mycket att säga, mot denna framställning, om det icke här finnes ett uttryck, som kanske kan tolkas därhän, att man tänker helt enkelt upphäva löneboställena. Det talas nämligen om att man skall stycka dem. Hittills har man upplåtit *lägenheter* från löneboställen, men någon styckning har icke, utom i särskilda undantagsfall, ägt rum. Skulle det nu bli regel, att löneboställen skulle styckas, skulle därav följa, att de så småningom skulle försvinna såsom sådana, och det vore säkerligen en mycket betänklig väg att gå. Emellertid vill jag hoppas, att detta uttryck icke skall tolkas så strängt, som jag nu antytt. Vad jag vill kraftigt understryka, därest nu en ändring av lagstiftningen skall ske, det är vad motionärerna själva och utskottet yttrar därom, att »inga åtgärder böra vidtagas, som kunna befaras minska de kapitaltillgångar, vilka äro av natur att utgöra kyrkojord, eller göra dessa kapitaltillgångar mindre fruktbarande samt att de äganderättsliga förhållanden, som för närvarande bestå med avseende å dessa kapitaltillgångar, böra utan förändring gälla i fråga om de vederlag i rörligt kapital, som skulle inflyta.» Detta ber jag att på det kraftigaste få understryka.

Men jag vill också framhålla såsom min oförgrifliga mening, att de upplåtelser, som komma att ske från prästernas löneboställen, icke böra ske, annat än där alldeles särskilda skäl därtill föreligga, genom *försäljning*, utan endast genom upplåtelse under tryggad besittningsrätt mot en årlig avgäld. Och när jag uttalar den meningen, tror jag mig stå i fullkomlig överensstämmelse med vad riksdagen detta år själv uttalat i anledning av motioner av herrar Vennerström och Torgén, vilka motioner här förut har behandlats i riksdagen.

Att en försäljning skulle vara mycket oförmånlig för församlingarna och för kyrkofonden är klart, alldenstund jordvärdet och särskilt skogsvärdet, som spelar en så oerhörd stor roll ifråga om prästerskapets lönetillgångar, är i stigande, medan penningvärdet är i sjunkande. Därför tror jag, att församlingarna själva och kyrkofonden skulle komma att lida stora förluster, därest *försäljning* i större utsträckning av jord från prästboställena komme att ske.

Vad avgälden beträffar för upplåtelse med besittningsrätt, tror jag för min del det vore önskvärt, att denna bestämdes att utgå i persedlar att lösas efter markegång.

Jag skall inte upptaga tiden längre, men jag har velat göra dessa uttalanden, och då frågan är av den allra största betydelse för församlingarna och för kyrkan i sin helhet, ber jag att få uttala den förväntan, att såväl statsmakterna som olika myndigheter måtte gå varsamt fram på den föreslagna vägen.

Herr Ekman, Karl Johan: Herr greve och talman! Det är ganska olyckligt, att en fråga, som är av en sådan utomordentligt viktig innebörd som denna, kommer före så här sent på kvällen.

Jag har också vänt mig mot motionens hela tendens att vilja stycka dessa ecklesiastiska boställen, ty jag skulle vilja säga, att nästan de flesta prästgårdar härstamma ända ifrån den tidigare medeltiden, från 1200- och 1300-talen. De ha utgjort ett kapital, på vilket kyrkan levte

Om ecklesiastiskjords upplåtande till mindre jordbruk.
(Forts.)

*Om eklek-
stikjords upp-
läsande
till mindre
jordbruk.
(Forts.)*

under alla dessa århundraden, men jag skulle tro, att det icke finnes någon enda penningfond kvar sedan den tiden. Lösa penningar försvinna, men däremot bibehåller jorden sitt värde. Det är således ur principiell synpunkt ett synnerligen svårt angrepp man här har riktat emot hela vår kyrka och dess ekonomiska grundvalar. Och det är väl inte rimligt, att en sådan fråga skall ses allenast ur egnahemssynpunkt.

För övrigt anföres nu såsom ett skäl, för att man skulle sälja boställena på detta sätt, att de med nuvarande ordning icke kunna byggas. Det har visat sig föreligga svårigheter att få dem utarrenderade för byggnadstungans skull. Ja, det talet är alldeles orimligt överdrivet. För två år sedan anställde jag en undersökning i prästlöneregleringskommittén härom. Jag begärde och fick in alla arrendekontrakt, som då voro upprättade. Det visade sig, att endast ett jämförelsevis litet antal boställen icke hade kunnat utarrenderas till följd av svårigheterna att få dem bebyggda, utan man hade ordnat saken med brukande för ett eller ett par år framåt. I de allra flesta fall hade det gått mycket bra.

Visserligen säger utskottet, efter en uppgift av kyrkofondskommittén, att det är flera hundra boställen, som nu måste utarrenderas på kort tid och utan byggnadsskyldighet. Ja, först och främst beror denna korta utarrendering inte alltid på att man icke kan få arrendatorer för byggnadsskyldighetens skull, utan den beror ofta på att man har i tankarna att slå tillsammans pastorat och förändra pastorsindelningen. Och det kan inte ske omedelbart, om det sitter präster som inte genast kunna avlägsnas, i de pastorat, som skola sammanslös. För att så icke binda sig för framtiden gör man en interimistisk anordning för ett par år framåt, och så föreskrives, att boställena skola få utarrenderas på kort tid för att sedan ånyo utarrenderas, sedan sammanslagningen är gjord. Detta är i många fall anledningen till att utarrenderingen skett på så kort tid.

Nu skall det inte förnekas, att det i åtskilliga fall har visat sig svårt att få arrendatorer, men då nu kyrkofondskommittén talar om att flera hundra boställen på detta sätt äro utarrenderade på kort tid, skola vi besinna, att boställenas antal är över 3,800, så att de anförda svårigheterna synas icke spela så stor roll.

För övrigt vill jag säga, att denna kronolägenhets-kommission, som ju endast har egnahemsfrågan i tankarna, i höstas begärt hos regeringen, att man skulle suspendera bestämmelsen om att boställena skola utarrenderas på 20 år, en bestämmelse, som riksdagen var synnerligen angelägen om att få införd, och Kungl. Maj:t har tillmötesgått kommissionens begäran och den 17 oktober 1919 utfärdat ett cirkulär, där det heter, att boställena icke få utarrenderas tills vidare på mer än 5, högst 7 år. Detta är ju att totalt fördärva alla utsikter att få boställena bebyggda inom rimlig tid, ty det är klart, att den, som arrenderar på 5 eller 7 år, inte kan åtaga sig någon byggnadsskyldighet, utan då blir det ett provisorium och det hela råkar i fullständigt kaos.

Vidare ber jag få erinra om en annan omständighet. Svårigheterna att bebygga boställena bero ju allenast därpå, att arrendatorn måste förskottera byggnadskostnaderna. Han får igen dem sedan, ty bygg-

nadskostnaderna skola betalas helt och hållet av arrendet, icke av arrendatorn; han endast förskjuter kostnaderna, och det är endast den omständigheten, att han skall *förskjuta* beloppet som gör det svårt att få arrendator ibland. Nu skulle detta lätt kunna hjälpas, ifall byggnadslån utlämnades från kyrkofonden. Den har stora tillgångar och skulle mycket väl kunna utlåna dessa till arrendatorerna mot säkerhet i inflytande arrendeavgifter. Kyrkofondskommittén har redan på våren 1917, således för 3 år sedan, begärt bestämmelser härom. Men Kungl. Maj:t har inte gjort någonting åt saken. Och så klagar man över svårigheterna att få arrendatorer, och regeringen lägger icke två strån i kors för att på föreslaget sätt avhjälpa dessa missförhållanden! Jag tycker, det är ganska märkvärdigt, att man handskas på detta sätt med dessa saker.

För övrigt vill jag fråga: Skall det vara en fördel, om det nu är så svårt att bebygga lotterna, att göra dem till egna hem? Då måste ju den nya ägaren stå byggnadskostnaderna, och dessutom har han att betala köpeskillingen. Nog är det väl då bra mycket bättre, att följa den utväg lagen redan anvisar. I arrendeförordningen rörande ecklesiastika boställen heter det i 2 §, att där så befinnes lämpligt, må boställe utarrenderas i flera lotter. Således kan man vid utarrenderingen fullständigt tillgodose dessa sociala behov. Och till en sådan där lott, som utarrenderats, har arrendatorn optionsrätt och således en fullkomligt tryggad besittningsrätt för sig och sina efterkommande.

Nu upplyses det, och det är ju ett faktum, att det i höstas tillsattes en särskild kommitté för att överse denna arrendeförordning särskilt i arrendatorernas intressen. Första anledningen gavs genom petitioner från vissa arrendatorer i Skåne, och det tillsattes som sagt, en kommitté, som håller på att arbeta om denna arrendeförordning. Det är alldeles uppenbart, att denna fråga om ytterligare lättnad i att få arrende i lotter och en ökad trygghet att få behålla sådana lotter för arrendatorn kommer under utredning i denna kommitté, så att det sociala ändamål, som motionärerna ha velat främja, vinnes fullständigt på den väg, som redan är anvisad uti arrendeförordningen och som med all säkerhet kommer att ytterligare utvecklas och underlättas genom den nyligen tillsatta kommitténs arbete. Men att man genom styckning av boställena och försäljningar skulle spoliera kyrkans fasta egendom, kan jag inte vara med om, utan jag yrkar, herr greve och talman, avslag på motionen och utskottets hemställan.

Herr Westman: Herr talman! Jag skall endast med några ord försvara den framställning, som gjorts av utskottet.

Jag ber att få erinra därom, att här föreligger nu inte alls någon ny principfråga till lösning, ty principfrågan, om det skall vara tillåtligt för statsmakterna att försälja kyrkans egendom, löstes ju redan 1910, då ecklesiastik boställsordning utfärdades och då i dess 62 § medgavs, att Kungl. Maj:t skulle äga rätt att i vissa fall avyttra ecklesiastik egendom. Emellertid har hittills dylik försäljning skett endast i jämförelsevis ringa omfattning, och det har då legat nära till hands att taga under omprövning, huruvida man icke borde undersöka lämp-

Om ecklesiastikjords upplåtande till mindre jordbruk.
(Forts.)

Om ecklesia-
stikjords upp-
låtande
till mindre
jordbruk.
(Forts.)

ligheten av att genom en ändring av nu gällande regler bereda möjlighet till en försäljning i större omfattning än som hittills skett.

Anledningen till att denna tanke framkastats är naturligtvis den, att man velat understödja strävandena att bilda egnahem, och man har ansett så mycket större skäl föreligga att låta den synpunkten spela in härvidlag, som man icke kunnat finna, att det skulle vara till någon allvarlig skada för kyrkan, om en upplåtelse av kyrkoegendomen i större omfattning komme att äga rum. Dessa löneboställen, om vilka här är fråga, användas nämligen icke *direkt* av kyrkan, utan för kyrkliga ändamål utgå från dem arrendemedel och vissa skogsmedel och skogsalster. Alltså, dessa löneboställen utgöra för kyrkan endast en form för kapitalplacering. De kommitterade, som ha i uppdrag att utarbета förslag till bättre vård av kyrkofonden, ha ju också antytt, att man kunde tänka sig andra möjligheter för kapitalplacering än i arrendegårdar, nämligen i skogsfastigheter. Jag kan nämna, att en sådan ekonomisk utväg anlåtats exempelvis av Uppsala universitet, som under sista åren drivit den politiken, att universitetet sålt arrendegårdar och köpt skogsfastigheter. Det förefaller som om samma politik skulle med stor fördel kunna följas även från kyrkans sida.

Vidare vill jag säga, att jag knappast kan anse, att det är statsmakterna fullt värdigt att hysa farhågor för att en placering av kyrkofondsmedel i statsobligationer nödvändigtvis skulle komma att leda till att kyrkofondens kapitaltillgångar skulle komma att minskas, ty en sådan farhåga skulle ju vara grundad därpå att statsmakterna själva skulle förutsätta, att den minskning av penningvärdet, som ägt rum på sista tiden, alltjämt skulle fortgå. Jag vågar tro att riksdagen icke utgår från en sådan ståndpunkt. Jag tillåter mig också för min del uttrycka den förhoppningen, att i överensstämmelse med en riktig ekonomisk uppfattning en helt annan politik kommer att följas, så att vi hädanefter komma att undvika en fortsättning av den nedgång i penningvärdet, som hittills medfört så många olyckliga följder.

Jag har redan framhållit, att man icke kan säga, att vår rätt enligt nu gällande regler står på den ståndpunkten, att alla dessa löneboställen äro omistliga för kyrkan, ty den 62 § i ecklesiastik boställsordning medger ju, att i vissa fall försäljning kan äga rum. Vad som här nu behandlas är endast en väckt fråga om en utredning för att undersöka, om det inte kan vara lämpligt att även i andra fall än de, i vilka det hittills kunnat ske, en upplåtelse till mindre, självständiga jordbruk bör äga rum. Kyrkofondskommitterade motsätta sig ju icke, att en dylik utredning anställles. De framhålla emellertid, att man därvid bör låta vissa kyrkliga synpunkter komma till sin rätt, och det är naturligtvis självklart, att dessa synpunkter böra noga beaktas av dem, som få utredningen om hand. Men jag vill framhålla, att *alla* synpunkter, som ha beröring med kyrkans intresse, icke tala i den riktning, att det nuvarande systemet med kapitalplacering i arrendegårdar skulle vara obetingat fördelaktigt för kyrkan, ty det finnes ju dock vissa olägenheter som äro förenade därmed. Kyrkofondskommitterade ha sålunda påpekat, hur svårt det är att i realiteten få det nuvarande arrendesystemet tillämpat. Kyrkofondskommitterade anföra ju, att det mött svå-

righeter i flera hundra fall att få löneboställen utarrenderade på tillfredsställande villkor. Den siste ärade talaren ville visserligen göra troligt, att kyrkofondskommitterade i någon mån ha överdrivit dessa olägenheter. Men den erfarenhet jag har vunnit gör mig benägen att icke sätta dessa olägenheter allt för lågt. Jag känner personligen flera fall, då det nuvarande systemet visat sig vara synnerligen svårtillämpligt och ofördelaktigt. Det måste även i framtiden bli svårt att ordna en ekonomiskt effektiv förvaltning över arrendegårdar, som äro spridda över hela Sverige.

Jag vill slutligen säga, i anledning av de farhågor herr Bergqvist uttalade, att både motionärerna och utskottet ha bemödat sig om att tillse, att man skulle uti klämman akta sig för att taga en bestämd ställning till den frågan, huruvida de upplåtelseformer som här gällit skulle ske under *äganderätt* eller under *besittningsrätt*. Såväl motionärerna som utskottet ha nämligen ansett, att man vid utredningen skulle gå till behandlingen av den frågan med fullt fria händer. För min personliga del har jag visserligen den övertygelsen, att det är lämpligast för vårt land, om man väljer den upplåtelseform som innebär äganderätt, men ett bifall till utskottets hemställan betyder icke att riksdagen intar en bestämd ståndpunkt till denna fråga.

Herr talman! Jag ber att med dessa ord få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindhagen: Jag anser, att det bör till protokollet antecknas, att kammaren nyligen avslagit en fullkomligt liknande motion av herr Torgén och en i viss mån liknande motion av herr Venerström m. fl. på yrkande av andra lagutskottet i utlåtande den 2 mars i år under hänvisning till att saken låge under behandling av kronolägenhetskommissionen. Man kan således säga, att herr Torgéns motion varit en askunge och herr Wohllins en prinsessa i avseende å kammarens bevägenhet, såsom herr Wohlin själv en gång har formulerat det.

Då jag emellertid anser, att en påminnelse i form av en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning är nyttig och nödig, ber jag att få yrka bifall till det tillfälliga utskottets hemställan.

Herr Ingeström: Herr talman! Jag vill bara ytterligare nämna, att en fjärde motion väckts av herr Olsson i Ramsta beträffande upplåtelse av jord från ecklesiastika boställen, vilken motion remitterats till jordbruksutskottet, men avslagits under hänvisning till den utredning, som i huvudsak föranstaltats av kronolägenhetskommissionen. Kronolägenhetskommissionen har egentligen icke att taga befattning med ecklesiastika boställen såsom sådan, utan huvudsakligen med den frågan, i vad mån bättre upplåtelsevillkor skola kunna vinnas för torpare och lägenhetsinnehavare på dessa boställen. Kommissionen har emellertid utarbetat ett förslag angående upplåtelse med besittningsrätt på kronojord och även föreslagit styckning av kronoegendomar. Detta förslag är lagt så, att det även skall kunna tillämpas på övrig publik jord och således även på dessa boställen. Vidare är det alldeles givet, att de sakkunniga, som nu hålla på med att utarbeta

Om ecklesiastikjords upplåtande till mindre jordbruk.
(Forts.)

Om ecklesia-
stikjords upp-
låtande
till mindre
jordbruk.
(Forts.)

nya bestämmelser angående utarrendering av prästerliga boställen, måste komma in på den frågan som här ligger före.

Herr Ekman nämnde, att kronolägenhetskommissionen framkommit med förslag om att de prästerliga boställena icke skulle utarrenderas på längre tid än 5—7 år i stället för såsom förut på 20 år. Den huvudsakliga anledningen härtill var av en dubbel art: dels att man ansåge, att en utarrendering på 20 år nu är olämplig gå grund av de synnerligen höga byggnadskostnader, som nu äro rådande, och att det således, efter vad erfarenheten givit vid handen, skulle vara svårare att finna arrendatorer, som för närvarande skulle vara villiga att binda sig för en så lång byggnadsskyldighet som för en 20-års period, dels att, om nu dessa boställen skulle utarrenderas på så kort tid, statsmakterna då hade i sin hand att på en närmare tidpunkt disponera över boställena på ett sätt, som kunde vara lämpligt. Nu ansåg vidare herr Ekman, att man även med nuvarande bestämmelser skulle kunna utarrendera dessa boställen i mindre lotter och att man då skulle vinna det sociala ändamål, som man önskade. Är det nu så, att herr Ekman anser detta vara ett önskvärt socialt ändamål, borde herr Ekman också anse det vara olämpligt att binda dessa boställen för en så lång tid som 20 år framåt. Jag är däremot icke av den meningen, att detta sociala ändamål vinnes med nuvarande arrendeformer, utan att denna fråga därför måste närmare utredas. I överensstämmelse med vad herr Bergqvist yttrade, vill jag såsom min åsikt uttala, att den jord, som på det föreslagna sättet skulle upplåtas från boställena, icke skulle upplåtas med *äganderätt* utan under en *besittningsform*. De motioner, som förut framkommit i liknande syfte, hava avslagits, men som frågan nu ligger, måste jag yrka bifall till utskottets förslag. Men jag skulle dock icke vilja, att utskottet inrymde den hänvisning, som motionären gjort och utskottet gått med på. Utskottet har nämligen sagt, att denna utredning eventuellt skulle kunna hänvisas till kyrkofondskommittén. Jag har nämligen en svag känsla av att, om denna utredning skall företagas av denna kommitté, motionären valt en ganska trygg begravningsplats för sin motion. Jag skulle därför helst önska, att detta utginge ur utlåtandet, men jag skall dock inskränka mig till att göra detta uttalande och i övrigt yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr L i n d e r : Enligt den praxis, som hittills följts av Kungl. Maj:t, har ju den största försiktighet iakttagits, då det gällit att avyttra ecklesiastik jord. Det har i huvudsak skett endast i sådana fall, då det vuxit upp samhällen, municipalsamhällen eller stadsliknande samhällen, på den ecklesiastiska jorden. Den föreliggande motionen åsyftar, att man skulle stycka den ecklesiastiska jorden för att sedan därav upplåta mindre, men självständiga jordbruk. Jag skall icke alis inlåta mig på den jordbrukspolitiska eller den sociala innebörden av denna fråga i vidare mån, än att jag skulle vilja framhålla, att därest det är fråga om, att med *äganderätt* avyttra jorden, då är saken ytterst betänklig. Jag vill erinra om den ståndpunkt, som riksdagen själv för icke så många år sedan har intagit just i fråga om avyttrandet av ecklesiastik jord.

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 1 juni 1910 har riksdagen förklarat sig anse stor varsamhet böra iakttagas, då det gäller att i penningar med deras osäkra värde förvandla fast egendom, vars värde vore av mera bestående natur. Skulle nu dessa blivande, mindre jordbruk avhändas under äganderätt, så skulle därmed riksdagen bryta mot en för icke så länge sedan antagen viktig princip, en princip, som jag för min del icke kan annat än anse vara synnerligen klok. Huru riktig denna grundsats har varit, torde väl framgå, när man tänker på, huru penningvärdet har fallit sedan den tiden, då denna grundsats uttalades. Man kan ju tänka sig, hurudan situationen skulle hava varit, om det hade skett en sådan massförsäljning som det här skulle kunna bliva fråga om, exempelvis före år 1914. Vilka oerhörda förluster skulle ej då hava inträffat!

*Om ecklesia-
stikjords upp-
låtande
till mindre
jordbruk.
(Forts.)*

Den fråga, som det nu gäller, har emellertid icke bara en social innebörd utan också en annan sida, nämligen den, som har berörts av kyrkofondskommittén i det yttrande, som bilagts utskottsutlåtandet. Man kan nämligen ganska tryggt säga, att den ecklesiastika fasta egendomen är grundvalen, på vilken hela det nu gällande avlönings-systemet för prästerna är byggt. Detta system antogs år 1910 och håller nu som bäst på att realiserats och är också till sin väsentligaste del snart genomfört. Skall nu en styckning av den ecklesiastika jorden till mindre jordbruk äga rum och därpå en försäljning ske, kommer detta system, som innefattas i 1910 års prästlöneregleringslagar, att brytas. Men då kommer det också att uppstå en hel mängd av svåra problem att lösa. Jag skall icke inlåta mig på en uppräknning av dessa spörsmål. Jag vill bara erinra, såsom ett exempel, om en av de frågor, som icke blir den lättaste att lösa, nämligen frågan om de ecklesiastika skogarna, deras förvaltning och deras beräknade årliga avkastning. I sammanhang med den frågan upprullar sig också frågan om prästernas ved. Enligt 11 § 4 mom. prästlöneregleringslagen hava prästerna fått rätt till ved på löneboställena. Det är en förmån, som gäller bortåt 3,000 präster. Redan ha väl bortåt 2,000 av dessa genom Kungl. Maj:ts resolutioner fått avgjort, huruvida ved in natura skall tillkomma dem eller icke. Om det ojämförligt största antalet av dessa präster har det bestämts, att ved skall till dem utgå in natura. Inträffar nu en styckning av dessa boställen, från vilka veden skall uttagas, kommer det ofta icke eftersom man måste antaga, att ägarna till de nya jordbruken skola få rätt till husbehovsvirke, att bliva möjligt för vederbörande präster att utfå dem tillförsäkrad ved. Ett betydande antal fall, där skogen nätt och jämt räckt till för tjänst innehavarnas behov, kommer då otvivelaktigt att yppa sig. I dessa fall måste man göra om resolutionerna. Ansökningar om ersättning för mistad ved in natura komma att i legio strömma in till Kungl. Maj:t. Kungl. Maj:t kommer också säkert i en svår dilemma, ty för de präster, som erhållit rätt till ved in natura, kan det knappast bliva tal om, att de skola nöja sig med en ersättning för veden liknande den, som Kungl. Maj:t, om ved icke funnits på bostället, tillerkänt tjänst innehavaren. Denna ersättning motsvarar nämligen allenast rotvärdet å veden och går ej sällan där-

Om ecklesia-
stikjords upp-
låtande
till mindre
jordbruk.
(Forts.)

under. Ersättningarna för mistad ved in natura komma säkerligen att uppgå till ganska dryga belopp.

Jag skall emellertid icke motsätta mig, att en utredning sker — jag är nämligen i princip icke för att avslå en begäran om utredning — enär man därigenom kan få se, hur det kommer att ställa sig i den föreliggande frågan. Men jag vill erinra om, att det blir ett oerhört arbete, som det kommer att röra sig om. Såvitt jag kan se, gäller det att undersöka 3,828 boställen, huruvida dessa lämpa sig för styckning, och en dylik undersökning kan icke, såvitt jag förstår, ske på tjänsterummet, utan det måste till största delen bliva fråga om en undersökning på ort och ställe. Låt vara, att det finnes en hel del boställen, vilkas areal är så liten, att det icke gärna kan bliva tal om att stycka dem.

Det är nu vidare fråga om, *vem* som skall hava denna utredning om hand. Man har då tänkt på kyrkofondskommittén. Jag skulle för min del vilja allvarligt avråda från detta. Kyrkofondskommittén tillsattes den 1 oktober 1915. För var och en som vill taga kännedom om berättelserna om vad som i rikets styrelse etc. sig tilldragit, framgår det, att denna kommitté under de gångna åren föga fått tillfälle att syssla med det, som skulle vara dess egentliga uppgift. Efter vad jag har förnummit läser man i kommittén tänkt sig att äntligen i år få tillfälle att på allvar börja med det egentliga föremålet för kommitténs uppdrag. Detta uppdrag är emellertid, såsom var och en, som kommit något i kontakt med kyrkans ekonomiska spørsmål, säkert kan vitsorda, av en synnerligt viktig och vittomfattande beskaffenhet. Jag skulle vilja tro, att det kommer att taga flera år, innan kyrkofondskommittén kan se sitt egentliga uppdrag slutfört, ty att samla all kyrkans till flera hundra miljoners värde uppgående egendom av olika slag tillhoppa och sedan uttala sig om huru denna egendom lämpligen skall förvaltas, det kan icke ske i en handvändning, det förstår ju var och en. — Kyrkofondskommittén är för övrigt enligt min mening knappast kvalificerad för förevarande uppdrag, sådant som det innefattas i motionen. Detta sagt med all respekt för den eminenta kunskap, som finns inom kommittén. Kommittén består av en landshövding, ett kammarråd, ett kansliråd, en jägmästare och en förste kanslisekreterare såsom sekreterare. Jag tror knappast, att denna sammansättning lämpar sig riktigt för att utreda de spørsmål, som motionen innefattar. Däremot anser jag det vara möjligt, att man kan lämna ett sådant uppdrag åt kronolägenhetskommittén med tillökning av lämpliga krafter. Jag skulle verkligen helst se, att detta nya uppdrag icke komme att överlämnas åt kyrkofondskommittén för att dess uppdrag måtte kunna få ostört fullföljas. Utredningen beträffande det nya uppdraget bör ske på sätt finnes lämpligast.

Rop på proposition hördes nu.

Herr Wohlin: Herr vice talmannen ropade på proposition och jag vill därför endast försäkra de ärade förespråkarna för de intressen, som äro förenade med kyrkofonden, att jag såsom huvudmotionär fullt delar deras synpunkter om vikten av att skydda den svenska

kyrkans egendom, och att motionen alldeles icke innebär något attentat mot kyrkans ekonomiska grundvalar. Motionen har blivit omsorgsfullt övertägd och den har, såsom herrarna finna, icke bundit utredningen i fråga om upplåtelse under äganderätt, utan motionärerna hava velat låta det bero på den kommande utredningen, vilken upplåtelseform som bör komma i fråga vid nybildningar av mindre jordbruk, som här avses. Detta hindrar icke att jag personligen härutinnan har en viss mening, som jag dock icke nu skall utveckla. Jag är emellertid förvissad om att den tilltänkta ökade styckningen av de nu ofta illa skötta prästboställena kommer att på samma gång tillgodose det stora sociala ändamålet att öka vår besuttna jordbruksbefolkning, som den kommer att tillgodose kyrkans berättigade intressen. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Om ecklesiastikjords upplåtande till mindre jordbruk.
(Forts.)

Efter härmed slutad överläggning gjordes enligt därunder framkomna yrkanden propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i föreliggande utlåtande hemställt; och förklarades den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övertäggande ja besvarad.

Jämlikt § 63 riksdagsordningen skulle detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas andra kammaren.

Herr vice talmannen erhöi på begäran ordet och yttrade: Kammaren har tidigare under förmiddagens plenum bifallit en framställning om utsträckt motionsrätt för vissa tidigare avlämnade kungl. propositioner. Sedan dessa hava ytterligare propositioner avlämnats. Jag hemställer, att kammaren beträffande samtliga de under lördagen avlämnade propositionerna måtte besluta att på grund av infallande hälg motionstiden utsträcket till det sammanträde, som infaller näst efter 20 dagar från dessa propositioners avlämnande.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Efter föredragning av Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner blevo propositionerna nr 243 och 374 på begäran bordlagda, varemot de övriga nu hänvisades, nr 252, 259, 261, 278 och 305 till bankoutskottet, nr 256 till bevillningsutskottet, nr 257, 260, 263, 270, 276, 280—282, 285, 300—304, 307, 321, 326, 333, 334, 347, 372 och 373 till statsutskottet, nr 277, 298, 338 och 340 till behandling av lagutskott, nr 286, 297, 322, 327 och 328 till konstitutionsutskottet, nr 306, såvitt den avsåg förordningsförslaget, till bevillningsutskottet och i övrigt till statsutskottet samt nr 344 till jordbruksutskottet.

Efter föredragning av Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade skrivelse nr 341 beslöts att densamma skulle överlämnas till statsutskottet.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter
kammarens sammanträde avslutades kl. 12,47 på natten.

In fidem
G. H. Berggren.